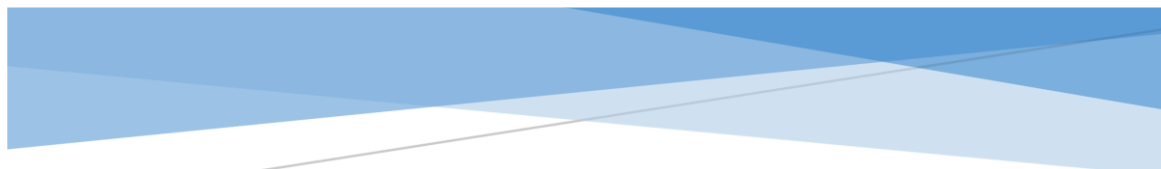

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ANALIZA INTEGRACIJA AGENDE 2030 U LOKALNE DOKUMENTE RAZVOJNOG PLANIRANJA U SRBIJI

VLADA REPUBLIKE SRBIJE
REPUBLIČKI SEKRETARIJAT
ZA JAVNE POLITIKE

2025.

Sadržaj

Svrha izrade analize	4
METODOLOGIJA PRIMENJENA PRILIKOM IZRADE ANALIZE	6
REZULTATI ANALIZE U POGLEDU TIPA PREPOZNATIH VEZA	15
REZULTATI ANALIZE U POGLEDU BROJA PREPOZNATIH VEZA SA RAZVOJNIM PRAVCIMA	17
REZULTATI ANALIZE U POGLEDU BROJA USPOSTAVLJENIH VEZA SA POJEDINAČNIM COR	18
Ukupna planska pokrivenost po pojedinačnim COR i pregovaračkim klasterima	18
Analiza prepoznatih veza u planovima razvoja opština i gradova	19
PREPORUKE ZA INTEGRACIJU COR U PLANSKA DOKUMENTA	40
Preporuka za odabir tipa veze	40
Preporuke za odabir i klasifikaciju pokazatelja	41
Preporuke u pogledu vertikalnog usklađivanja	42
Preporuke u pogledu prikaza veza	43

UVOD

Ove godine se navršava 10 godina od usvajanja UN Agende 2030 za održivi razvoj. To je sveobuhvatna strategija koju su uspostavile Ujedinjene nacije (UN) rezolucijom A/RES/70/1. Države potpisnice su se obavezale da mobilišu sve resurse kako bi ciljevi bili ostvareni do 2030. godine.

Lokalne samouprave su često odgovorne za koordinaciju i pružanje osnovnih usluga, što ih čini ključnim akterima u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Prilagođavanje ciljeva održivog razvoja lokalnom nivou pomaže lokalnim vlastima da ih integrišu u lokalno planiranje, budžete i politike, i omogućava zajednicama da razviju ciljne intervencije. Lokalni nivo je odgovoran za sprovođenje većine ciljeva održivog razvoja (COR). Po većini izvora procena je da je to oko 65% od 169 COR potciljeva, a razlozi za to su brojni.

Lokalne samouprave su odgovorne za pružanje osnovnih usluga kao što su stanovanje, voda, transport i infrastruktura, koje su ključne za postizanje mnogih ciljeva održivog razvoja. Prilagođavanje ciljeva održivog razvoja lokalnim uslovima omogućava efikasniju implementaciju i pomaže u rešavanju specifičnih izazova relevantnih za određenu lokalnu zajednicu. Pored toga, mnogi potciljevi održivog razvoja su direktno povezani sa funkcijama lokalne samouprave, kao što su klimatske akcije, korišćenje zemljišta i urbani razvoj. Odgovorne i transparentne institucije, koje omogućavaju učešće javnosti u procesu donošenja odluka a koje zagovaraju pojedini COR su preduslov za upravljanje održivim razvojem i kao takve relevantne su kako za nacionalni, tako i lokalni nivo.

Jedinice lokalne samouprave (JLS) veze sa UN ciljevima održivog razvoja uspostavljaju kroz planove razvoja. U Republici Srbiji je usvojeno 120 planova razvoja (jun 2025), od kojih 5 nisu bili javno dostupni, a u 16 nisu uspostavljene veze.

Do sada je Republički sekretarijat za javne politike, izradio smernice za uključivanje zelenih aspekata u dokumente javnih politika¹, odnosno povezivanje ciljeva DJP sa ciljevima održivog razvoja Agende 2030 i Zelene agende za Zapadni Balkan u skladu sa metodologijom koja je razvijena kroz ostale aktivnosti Republičkog sekretarijata za javne politike u vezi sa primenom ciljeva održivog razvoja u Republici Srbiji. U skladu sa tom metodologijom je nadograđen i Analitički servis JLS, koji sada takođe obuhvata i veze sa COR, dok je u planu izrada Vodiča za mapiranje planskih dokumenata sa ciljevima održivog razvoja na lokalnom nivou čime bi se upotpunila metodološka podrška u pogledu integracije i sprovođenja Agende 2030 kroz planska dokumenta Republike Srbije.

UN Agenda obuhvata 17 globalnih ciljeva (COR) sa 169 potciljeva, odnosno 248 indikatora kojima se meri napredak u realizaciji ciljeva održivog razvoja. Pokazatelji ciljeva održivog razvoja mogu se naći na zvaničnom UN vebsajtu: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>, dok se pokazatelji za Republiku Srbiju koje prati Republički zavod za statistiku (RZS) nalaze na vebsajtu: <https://sdg.indikatori.rs/>.

UN međuagencijska i ekspertska grupa za pokazatelje COR (IAEG-SDGs) je razvila Globalni okvir pokazatelja (Global Indicator Framework - GIF) za jednoobrazno, odnosno uporedivo praćenje i analizu napretka u ostvarenju ciljeva i potciljeva na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou. Pokazatelji su odabrani poštujući sledeće kriterijume: relevantnost, merljivost, dostupnost podataka i

¹ Smernice su izrađene uz podršku projekta „Unapređenje upravljanja javnim finansijama za zelenu tranziciju u Republici Srbiji” u saradnji sa Svetskom bankom i Francuskom agencijom za razvoj, <https://rsjp.gov.rs/cir/dokumenti-kategorija-cir/prirucnici-cir/>

međunarodna uporedivost. Neki su široko primenljivi i univerzalno relevantni, dok su drugi više kontekstno specifični i zavise od nacionalnih prioriteta i okolnosti.

Trenutno GIF uključuje 248 pokazatelja za 169 potciljeva, ali ukoliko se izuzmu ponavljanja ukupno ih ima 231. Na portalu Republičkog zavoda za statistiku (RZS) (<https://sdg.indikatori.rs/>) dostupno je 161 pokazatelj za Republiku Srbiju (28.08.2025), odnosno oko 65%.

Kako bi mehanizam za praćenje i reviziju bio efektivan, kroz Agendu za održivi razvoj 2030. UN podstiče države članice da „sprovode redovne i inkluzivne preglede napretka na nacionalnom i sub-nacionalnom nivou, koji su predvođeni i vođeni od strane same države u vidu dobrovoljnih nacionalnih i lokalnih izveštaja (Voluntary National Reports – VNR/ Voluntary Local Review - VLR). Kroz ove izveštaje se takođe nastoji da se ojačaju javne politike i institucije i da se mobilize podrška i partnerstva zainteresovanih strana za sprovođenje ciljeva održivog razvoja. Republika Srbija je 2019. godine izradila svoj Prvi dobrovoljni izveštaj, dok je Niš, kao prvi grad u Srbiji i tek treći u jugoistočnoj Evropi izradio Dobrovoljni lokalni izveštaji tako postavio temelje za usklađivanje urbanog razvoja sa COR.

Na COR Samitu koji je održan u septembru 2023. godine u sedištu UN u Njujorku, Srbija je preuzela obaveze u pogledu ispunjavanja COR i istakla prioritete pravce tranzicije i ključne oblasti za napredak. To su:

- „Da niko ne bude izostavljen“
- Rodna ravnopravnost
- Univerzalna zdravstvena zaštita
- Održivi prehrambeni sistemi u funkciji transformativnih akcija za održivi razvoj
- Zelena tranzicija
- Energetika
- Nauka, tehnologija, inovacije, digitalizacija i podaci

RZS od 2020. godine publikuje Izveštaj o napretku u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja do 2030. godine u Republici Srbiji i do sada je objavljeno 5 ovakvih izveštaja RZS. Uz podršku donatora RZS je takođe objavio i tematske priloge², kao i publikacije u okviru inicijative „Ne izostaviti nikoga iz razvoja!“

Ova analiza, zajedno sa prethodno urađenom analizom usklađenosti planova razvoja na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine (APV) sa Planom razvoja APV (PRAPV), ima za cilj da sagleda način na koji je izvršena integracija Agende 2030 u dokumenta razvojnog planiranja i time pruži odgovarajuće podatke zasnovane na činjenicama i preporuke koji će biti sastavni deo Vodiča za mapiranje planskih dokumenata sa COR na lokalnom nivou. Takođe, pored gore navedenih prioriteta pravca tranzicije, kroz obim veza sa COR, analiza može da ukaže na prioritizaciju tema na lokalnom nivou i pruži korisne informacije pri izradi Plana razvoja Republike Srbije. Podrazumevala je analizu svih dostupnih planova razvoja na lokalnom nivou i to u pogledu:

- identifikacije važećih planova razvoja u kojima se prikazuju veze prioriteta utvrđenih u planovima razvoja sa ciljevima održivog razvoja;
- u kom obimu su, u odnosu na ukupan broj važećih planova razvoja, prikazane veze prioriteta sa ciljevima održivog razvoja;

² Napredak u praćenju pokazatelja održivog razvoja u oblasti održivog urbanog razvoja u Republici Srbiji, 2023 i Napredak u praćenju indikatora održivog razvoja u oblasti životne sredine u Republici Srbiji

- prikaza karakterističnih primera na koji način su veze sa ciljevima održivog razvoja prikazane u tekstu planova razvoja;
- primene predložene metodologije za povezivanje ciljeva dokumenata sa ciljevima održivog razvoja odnosno određivanja veza sa ciljevima održivog razvoja prilikom utvrđivanja prioriteta u planovima razvoja;
- preporuka na koji način treba uzeti u obzir već identifikovane veze prioriteta utvrđenih u planovima razvoja prilikom povezivanja ciljeva dokumenata javnih politika sa ciljevima održivog razvoja u toku izrade tih dokumenata.

Svrha izrade analize

Ova analiza, izrađena u okviru projekta „Reforma javnih finansija – Agenda 2030“³ i ima za svrhu da pomogne institucijama na lokalnom nivou da efikasnije obavljaju svoje uloge u pogledu sprovođenja Agende 2030, odnosno da omogući efektivnije praćenje sprovođenja Agende 2030 zasnovano na dokazima.

Kao rezultat aktivnosti navedenog Projekta izrađeno je nekoliko izveštaja i analiza u okviru kojih su razvijene metodološke osnove koje su shodno primenjene i prilikom izrade ove analize. Pravni osnov predstavljaju podzakonski akti Zakona o planskom sistemu Republike Srbije (ZPS), preciznije Uredba o obaveznim elementima plana razvoja autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave⁴ i nova Uredba o metodologiji izrade dokumenata javnih politika⁵, koja u članu 8. uređuje da se prilikom utvrđivanja pokazatelja učinka uzimaju u obzir pokazatelji ciljeva održivog razvoja. Navedeni izveštaji i analize obuhvataju:

- Srbija i Agenda 2030. - Mapiranje nacionalnog planskog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja⁶
- Ostvarivanje ciljeva dokumenata javnih politika i njihov doprinos ostvarivanju ciljeva održivog razvoja - Predlog modela izveštaja⁷
- Analiza usklađenosti ciljeva, mera i pokazatelja planova razvoja sa planom razvoja AP Vojvodine i COR pokazateljima⁸

Na istim metodološkim osnovama zasnivaju se i dopune Analitičkog servisa JLS, koje su obuhvatile ugradnju veza pokazatelja iz Analitičkog servisa sa COR pokazateljima⁹, pa je uspostavljanje veza sa potciljevima održivog razvoja na nivou pokazatelja za opštine i gradove znatno olakšano.

Svrha ove analize je da se ojača prilagođavanje COR lokalnom nivou i sprovođenja Agende 2030, promoviše integracija Agende 2030 u lokalno razvojno planiranje i lokalne javne politike i obezbedi

³ Projekat „Reforma javnih finansija – Agenda 2030“, finansiraju Nemačko savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) i Švajcarska agencija za razvojnu saradnju (SDC)

⁴ <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2020/107/2>

⁵ " Službeni glasnik RS ", broj 20 od 7. marta 2025, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2025/20/5/reg>

⁶ <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Srbija-i-Agenda-2030.-februar-2025.-cirilica-.pdf>

⁷ <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Ostvarivanje-ciljeva-DJP-u-vezi-sa-Agendom-2030-model-izvestaja-lat.pdf>

⁸ <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Izvestaj-o-uskladjenosti-planova-razvoja-JLS-sa-Planom-razvoja-APV-lat.pdf>

⁹ Metodološke napomene <https://jls3.rsjp.gov.rs/voX/Napomene>

veća koherentnost politika. Pored toga, svrha joj je da unapredi mehanizme izveštavanja o napretku u ostvarivanju COR na lokalnom nivou, kroz jednoobrazni način na koji se uspostavljaju veze sa COR.

Shodno tome, preporuke date u analizi odnose se na optimizaciju uspostavljanja veza ciljeva u planskim dokumentima sa COR i sumiraju sve relevantne preporuke koje su se iskristalisale u procesu pripreme prethodno navedenih izveštaja i analiza. Jedan od razloga je i činjenica da je u toku izrada Plana razvoja Republike Srbije, pa su preporuke u pogledu načina uspostavljanja veza sa COR validan input, kao što je i prioritizacija tema sagledana kroz brojnost uspostavljenih veza sa COR potciljevima u lokalnim planovima razvoja.

Pažnja je prevashodno usmerena na odabir pokazatelja u dokumentima razvojnog planiranja kao i dokumentima javnih politika i njihovu uporedivost sa COR pokazateljima i referiše na klasifikaciju koju je razvio RSJP po ugledu na uporednu praksu. Sastoji se od trostruke podele (kako za centralni, tako u nešto prilagođenoj verziji i za lokalni nivo) koja označava stepen uporedivosti pokazatelja:

Identični – formulacija pokazatelja u Analitičkom servisu JLS je identična formulaciji UN globalnog pokazatelja potcilja održivog razvoja. Pokazatelj u Analitičkom servisu JLS je u potpunosti odgovarajući za praćenje odgovarajućeg potcilja, jer prati sve pojave i/ili ciljne grupe, odnosno moguće ga je predstaviti disagregiran po zahtevanim kriterijumima.

Prilagođeni (delimični) - formulacija pokazatelja u Analitičkom servisu JLS se delimično podudara sa formulacijom UN globalnog pokazatelja potcilja održivog razvoja. Pokazatelj je odgovarajući za praćenje potcilja održivog razvoja, ali samo delimično omogućava praćenje određene pojave i ciljne grupe. Pokazatelj u Analitičkom servisu JLS je disagregiran samo u odnosu na određenu ciljnu grupu ili kriterijum.

Dopunski – formulacija pokazatelja u Analitičkom servisu JLS se razlikuje od formulacije UN globalnog pokazatelja potcilja održivog razvoja. Ipak, u kontekstu Srbije i/ili lokalnih specifičnosti, pokazatelj je relevantan jer adekvatnije prati promene koje se mogu dovesti u vezu sa odgovarajućim potciljem održivog razvoja.

Tabela 1: Primeri za tip veze između pokazatelja u Analitičkom servisu JLS i COR pokazatelja:

COR POKAZATELJ	POKAZATELJ IZ ANALITIČKOG SERVISA JLS	Tip veze sa COR pokazateljem
1.a.2 Udeo ukupnih (državnih) rashoda za osnovne usluge (obrazovanje, zdravstvo i socijalna zaštita) ¹⁰	Oblast 08 OBRAZOVANJE 90. Rashodi za obrazovanje korisnika budžetskih sredstava	Identičan
	Oblast 04.a SOCIJALNA ZAŠTITA U NADLEŽNOSTI JLS 04. Rashodi iz budžeta JLS za usluge socijalne zaštite	Identičan
	Oblast 07 ZDRAVSTVO 32. Rashodi za zdravstvenu i socijalnu zaštitu korisnika budžetskih sredstava po stanovniku	Identičan

¹⁰ U slučaju gore navedenog COR pokazatelja 1.a.2 uspostavljene veze su tretirane kao identične, jer navedena tri pokazatelja iz Analitičkog servisa JLS u potpunosti pokrivaju sve navedene pojave.

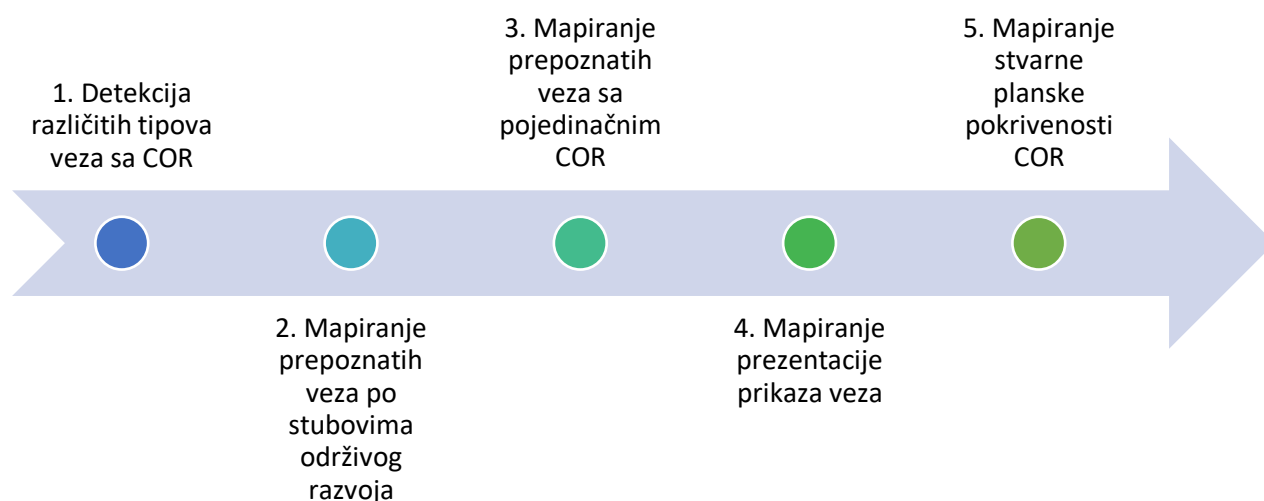
10.4.1 Učešće rada u BDP-u	Oblast 02 FINANSIJSKI POKAZATELJI JLS 42. Rashodi za zaposlene	Prilagođen
9.2.2 Zaposlenost u proizvodnji kao udeo u ukupnoj zaposlenosti	Oblast 03 PRIVREDA 57. Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji, kao % ukupnog broja zaposlenih	Prilagođen
8.6.1 Udeo mladih (starosti 15-24 godine) koji nisu obuhvaćeni obrazovanjem, zaposlenošću ili obukom	Oblast 08 OBRAZOVANJE 51. Stopa odustajanja od školovanja u srednjem obrazovanju	Dopunski
17.4.1 Otplata duga kao udeo u izvozu robe i usluga	Oblast 02 FINANSIJSKI POKAZATELJI JLS 47. Rashodi za kamate i troškove zaduživanja	Dopunski

Pored pokazatelja u Analitičkom servisu JLS, koji obuhvataju 8 oblasti i ne pokrivaju iscrpno dijapazon tema koje pokrivaju COR, pri izradi planova razvoja JLS, i kod uspostavljanja veza treba identifikovati i druge identične, prilagođene ili dopunske pokazatelje koji su korelaciji sa COR pokazateljima.

Pripremljen pomoćni analitički materijal omogućava komparativne analize po teritorijalnom rasporedu, veličini JLS, finansijskoj nezavisnosti, ili bilo kom drugom parametru od interesa, ali to prevazilazi obuhvat ovog projektnog zadatka.

METODOLOGIJA PRIMENJENA PRILIKOM IZRADE ANALIZE

Nadovezujući se na prethodno prikazane metodološke osnove, primenjena metodologija za ovu Analizu podrazumevala je nekoliko koraka:

1. Detekcija različitih tipova veza sa COR

Ukupno je detektovano četiri modela u planovima razvoja JLS na koji su uspostavljane veze sa COR. Opisani su u nastavku sa primerima.

	Cilj 9. Industrija, inovacije i infrastruktura	uključujući pristup finansijskim uslugama 8.5. Do 2030. godine postići potpuno i produktivno zaposlenje i pristojan rad za sve žene i muškarce, uključujući mlade i osobe sa invaliditetom, i jednaku platu za rad jednake vrednosti 8.9. Do 2030. godine osmisliti i sprovesti politike za promociju održivog turizma koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode 9.1. Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i otpornu infrastrukturu, uključujući regionalnu i prekograničnu infrastrukturu, za podršku ekonomskom razvoju i ljudskom blagostanju, sa fokusom na pristupačan i jednak pristup za sve
--	--	--

U pojedinim analiziranim planovima razvoja JLS, se ciljevi za razvojne oblasti ili prioritetne pravce zasnivaju na tri uzajamno uslovljena stuba održivog razvoja: ekonomski, društveni i životnu sredinu. U pojedinim planovima razvoja predviđen je i četvrti razvojni pravac koji se odnosi na unapređenje lokalne administracije i dostupnosti i kvaliteta usluga koje pruža. Stoga su veze, za ovako široko postavljene strateške ciljeve, sa potciljevima COR više taksativne prirode i kao u prethodnom modelu nisu dovoljne za praćenje i izveštavanje o učinku u odnosu na COR.

Tabela 4: [Model 2.2](#): Prioritetni ciljevi su dovedeni u vezu i sa potciljevima održivog razvoja (Agenda 2030)

Prioritetni cilj iz Plana razvoja Opštine	COR	Potcilj COR
Prioritetni cilj X 1: Unaprediti saobraćajnu infrastrukturu i povećati bezbednost učesnika u saobraćaju	Cilj 11. Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, otpornim i održivim	11.2 Do 2031. obezbediti pristup sigurnim, priuštivim, dostupnim i održivim transportnim sistemima za sve, poboljšati bezbednost na putevima, pre svega proširenjem javnog prevoza, s posebnom pažnjom na potrebe onih u stanjima ranjivosti, žena, dece, osoba sa invaliditetom i starijih lica 11.3 Do 2031. unaprediti inkluzivnu i održivu urbanizaciju i kapacitete za participativno, integrisano i održivo planiranje i upravljanje ljudskim naseljima u svim zemljama
Prioritetni cilj X 2: Unaprediti energetska efikasnost objekata i povećati korišćenje obnovljivih izvora energije	Cilj 7. Dostupna i obnovljiva energija	7.2 Do 2031. značajno povećati udeo obnovljive energije u globalnom energetskom miksu

		7.3 Do 2031. udvostručiti globalnu stopu poboljšanja energetske efikasnosti
--	--	---

Ovaj model je sa 54% ubedljivo najzastupljeniji u planovima razvoja JLS. Precizniji je od prethodna dva pošto su prioritetni ciljevi u najvećem broju dovoljno specifični da se mogu uspostaviti konkretnije veze sa potciljevima održivog razvoja. Ipak, često objedinjuju srodne teme, pa su i veze višestruke.

Tabela 5: [Model 3](#): Prioritetni ciljevi su dovedeni u vezu i sa potciljevima održivog razvoja i sa COR pokazateljima

Prioritetni cilj iz Plana razvoja Opštine/grada	Pokazatelj ishoda iz PR opštine/grada	Identičan/modifikovan ¹²	Veza sa potciljem COR	Veza pokazatelja iz PR opštine/grada sa COR pokazateljom za COR potcilj
Prioritetni cilj X 1: Obezbeđena bezbedna i priuštiva pijaća voda za sve stanovnike Opštine	Udeo stanovništva koje koristi pijaću vodu iz sistema kojima se bezbedno upravlja (%)	identičan	6.1. Do 2030. postići univerzalan i jednak pristup bezbednoj i priuštivoj pijaćoj vodi za sve	6.1.1 Udeo stanovništva koje koristi pijaću vodu iz sistema kojima se bezbedno upravlja (%)
Prioritetni cilj X 2: Razvijen sistem upravljanja komunalnim otpadom i obavljanja komunalnih poslova na teritoriji Opštine	Sanacijom postojeće deponije i izgradnjom transfer stanice sav otpad se odvozi na regionalnu deponiju u ...	modifikovan	11.6. Do 2030. smanjiti negativan uticaj gradova na životnu sredinu meren po glavi stanovnika, sa posebnom pažnjom na kvalitet vazduha i upravljanje otpadom na opštinskom i drugim nivoima	11.6.1 Udeo komunalnog čvrstog otpada koji se redovno prikuplja i koji se na odgovarajući način odlaže u ukupnoj količini generisanog komunalnog čvrstog otpada, po gradovima

Ovo je najnapredniji i najprecizniji način za uspostavljanje veza sa potciljevima održivog razvoja, jer se neposredno dovode u korelaciju odabrani pokazatelji i koristi podela na identične i modifikovane pokazatelje u odnosu na COR pokazatelje. Analizirani planovi razvoja usvojeni su pre nego što je Republički sekretarijat za javne politike definisao klasifikaciju koja određuje istovetnost ili sličnost sa COR pokazateljem (navedena gore), pa je preporuka, da se to pri sledećoj reviziji, ili izradi novog plana razvoja uskladi.

Ovako uspostavljene veze omogućavaju odgovarajuće praćenje promena u odnosu na ostvarenje COR, kao i značajno kvalitetnije izveštavanje o učinku.

¹² Ovo je termin koji je korišćen u planovima razvoja Bača, Beočina, Vrnjačke banje, Žablja, Indije, Kovina i Kule. Po svojoj suštini modifikovan pokazatelj metodološki odgovara pokazatelju koji je po klasifikaciji koju je definisao Republički sekretarijat za javne politike označen kao prilagođen ili dopunski.

Tabela 6: [Model 4](#): Mere u planovima razvoja su dovedene u vezu sa potciljevima Agende 2020

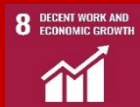

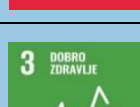

Mere	Doprinos Agendi 2030
<p>1.1. Zaštita reke X kao prirodnog resursa</p> <ul style="list-style-type: none"> - jačanje ekološke svesti građanstva da bi se očuvale postojeće vrednosti - implementacija intervencija za održivo korišćenje teritorija (zaštitni pojasevi zasađeni drvim, pravljenje parkova, izgradnja privremene infrastrukture, širenje turističkih funkcija) - stvaranje zakonskih i pravnoimovinskih uslova potrebnih za razvoj 	<p>15. Život na zemlji: Zaštititi, obnovljati i promovisati održivo korišćenje kopnenih ekosistema, održivo upravljati šumama, boriti se protiv dezertifikacije, zaustaviti i preokrenuti proces degradacije zemljišta i zaustaviti gubitak biodiverziteta.</p> <p>15.1. Osigurati očuvanje, obnovu i održivo korišćenje kopnenih i unutrašnjih slatkovodnih ekosistema i njihovog okruženja, posebno šuma, močvarnog zemljišta, planina i isušenog zemljišta, u skladu sa obavezama prema međunarodnim sporazumima</p> <p>15.5. Preduzeti hitne i značajne aktivnosti za smanjivanje degradacije prirodnih staništa, zaustaviti gubitak biodiverziteta i, zaštititi ugrožene vrste i sprečiti njihovo istrebljenje</p> <p>15.9. Integrisati vrednosti ekosistema i biodiverziteta u nacionalno i lokalno planiranje, razvojne procese, strategije za smanjenje siromaštva i izveštaje</p>
<p>7.5 Jačanje rečnog i vodenog turizma</p> <ul style="list-style-type: none"> - izgradnja pristaništa za male čamce na Tisi, omogućavanje snabdevanja strujom, gorivom, internetom, vodom i hranom. - postavljanje onlajn i oflajn informativnog centra u blizini pristaništa za informisanje turista o dostupnim uslugama i drugim turističkim atrakcijama. - proširenje opštinske turističke marketinške strategije na međunarodna tržišta sa ciljem predstavljanja ponude prilagođene tražnji za rečnim turizmom - razvoj vodenog turizma u saradnji sa upravljačima, vlasnicima voda - obezbeđivanje potrebnih kvalifikovanih kadrova za rad 	<p>8. Dostojanstven rad i ekonomski rast</p> <p>Promovisati kontinuiran, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve</p> <p>8.9. Do 2030. osmisliti i primeniti politike za promovisanje održivog turizma koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode</p>

Model 4 takođe spada u napredniji način za uspostavljanje veza sa COR jer su mere u većini planova razvoja veoma detaljno formulisane i očito je da mogu da se uspostave veze sa potciljevima COR. Dobro usmerenje kod eventualnih dilema je da se sagledaju i odgovarajući COR pokazatelji koji na globalnom nivou sužavaju tematski obuhvat samog COR. Ipak, treba imati u vidu da su COR pokazatelji uglavnom na ishodnom nivou, pa je usaglašavanje sa pokazateljima rezultata u PR JLS u najvećem broju slučajeva nemoguće. Samim tim je i praćenje i izveštavanje o učinku u ostvarenju COR nemoguće.

2. Mapiranje prikazanih veza po razvojnim pravcima¹³

Pored tri razvojna pravca koja su prisutna u svim analiziranim planovima razvoja, identifikovan je i pravac koji se odnosi na razvoj dobre uprave. U svrhe ove analize dodat je i peti „horizontalni“ pravac razvoja usmeren na međusektorske teme. U okviru svakog od ovih pravaca obuhvaćene su određene teme.

Tabela 7: Način grupisanja pojedinačnih COR prema ovoj podeli

Ekonomski razvoj	
Poljoprivreda i ruralni razvoj	
Energetika u svrhe privrednog razvoja	
MMSP, zapošljavanje, turizam	
Transport, industrija, istraživanje i razvoj, inovacije, .	
cirkularna ekonomija	
Društveni razvoj	
Socijalna i dečja zaštita	
Zdravstvena zaštita	
Obrazovanje	
Kultura i informisanje	
Životna sredina i klimatske promene	
Vodovodna infrastruktura i snabdevanje vodom za piće, upravljanje otpadnim vodama, kvalitet voda	

¹³ Podela primenjena ovde, pored ekonomskog, društvenog i ekološkog aspekta održivog razvoja, uvodi i „dobru upravu i kvalitet javnih usluga“ koja je u PR često označena kao razvojni pravac, ali i horizontalne teme koje se prevashodno odnose na smanjenje nejednakosti i rodnu ravnopravnost.

Energija iz obnovljivih izvora, energetska efikasnost	
Saobraćaj i saobraćajna infrastruktura, komunalna infrastruktura, upravljanje otpadom, kvalitet vazduha, zelena infrastruktura	
Cirkularna ekonomija	
Smanjenje rizika od katastrofa, emisije gasova sa efektom staklene bašte	
Zaštita prirode, zaštita zemljišta	
Dobra uprava	
Odgovorne i transparentne institucije, pružanje usluga javne uprave, zaštita prava građana	
Horizontalne teme	
Rodna ravnopravnost	
Antidiskriminaciona politika, migraciona politika i izbeglice	
Javna bezbednost, vladavina prava	
Javne finansije	

Kao što se vidi iz priložene tabele, pojedini COR se javljaju u više razvojnih pravaca. To su COR 7, 11, 12 i 16, uz napomenu da ovo ni izbliza ne iscrpljuje sve moguće uzajamne veze (za više o uzajamnim vezama između samih COR i dokumenata javnih politika RS: <https://rsjp.gov.rs/cir/sema-jp-mapa/>). Horizontalne teme su zajedničke svim razvojnim pravcima, jer se, na primer, rodna ravnopravnost (COR 5) i smanjenje nejednakosti (COR 10) odražavaju i relevantni su kako za socijalni, tako i ekonomski stub održivog razvoja. Slično je i kada je reč o COR 16 sa fokusom na mir, pravdu i snaže institucije, kao i COR 17 koji tematizuje partnerstva za održivi razvoj.

Ovo je učinjeno s namerom da omogući uvid u to koji su razvojni pravci i planske oblasti i u kom obimu za JLS bile prioritetne. Treba napomenuti da je to bilo moguće u slučaju kada CORu pripada jedna oblast planiranja, kao što je slučaj sa COR 3 - Zdravstvo, ili COR 4 – Obrazovanje. Međutim, ukoliko jedan COR obuhvata više oblasti, ne može se primeniti za uvid u obuhvat te oblasti u planovima razvoja JLS.

3. Mapiranje broja prikazanih veza po pojedinačnim COR

Mapiranje broja uspostavljenih veza po pojedinačnim COR podrazumevalo je analizu svih 115 raspoloživih planova razvoja JLS i sumiranje svih veza koje su uspostavljene u odnosu na 17 COR-ova. Ovaj deo analize treba da pruži uvid u to šta je u pretežnom fokusu opština i gradova kada je u pitanju razvojno planiranje, s obzirom na to da uspostavljene veze sa COR pokrivaju čitav spektar, doduše uzajamno uslovljenih i povezanih tema. Pošto je analiza pravljena za svaku JLS pojedinačno, moguće su i uporedne analize po odabranim kriterijumima, kao što su teritorijalne varijacije, veličina JLS, razvijenost i sl.

Mapiranje prezentacije prikaza veza

Mapiranje grafičke obrade veza sa COR podrazumevalo je samo pregled da li su u planovima razvoja korišćene odgovarajuće grafičke oznake za COR, kako bi veze i korelacija sa COR bila vidljivija. Konstatovano je da je korišćen samo bazični tip simbola, dok su simboli za potciljeve potpuno zanemarni u svim planovima razvoja.

Od 115 analiziranih planova razvoja, u 22 su korišćene grafičke oznake za COR, u 16 veze uopšte nisu uspostavljene, a u 77 su veze samo narativno naznačene.

Primer za upotrebu vizuelnih simbola:

Prioritetni cilj 2. Podsticanje razvoja održive i konkurentne poljoprivrede

Cilj 2: Svet bez gladi

Potciljevi:

2.3 Do 2030. udvostručiti poljoprivrednu produktivnost i prihode malih proizvođača hrane, a posebno žena, autohtonih naroda, porodičnih poljoprivrednih proizvođača, stočara i ribara, kroz bezbedan i jednak pristup zemljištu, drugim proizvodnim resursima i podacima, saznanjima, finansijskim uslugama, tržištima i mogućnostima za ostvarivanje dodatne vrednosti, odnosno za zapošljavanje van poljoprivrede

2.4 Do 2030. obezbediti održive sisteme za proizvodnju hrane i primeniti otporne poljoprivredne prakse za povećanje produktivnosti i proizvodnje, koje pomažu u održavanju ekosistema, koje jačaju kapacitet za prilagođavanje klimatskim promenama, ekstremnim vremenskim uslovima, sušama, poplavama i ostalim katastrofama, i koje progresivno poboljšavaju kvalitet zemljišta i tla

Cilj 15: Život na zemlji

Potciljevi: 15.3 Do 2020. boriti se protiv dezertifikacije, obnavljati degradirano zemljište i tlo, uključujući zemljište pod uticajem dezertifikacije, suša i poplava, i težiti da se u svetu neutralizuje degradacija zemljišta

4. Mapiranje planske pokrivenosti COR

Imajući u vidu svrhu ove analize, kao i različite dileme sa kojima su se opštine i gradovi susreli u prepoznavanju veza sa COR, nametnula se potreba za preispitivanjem i revizijom veza u 99 planova razvoja, ali samo u pogledu onih COR gde sam predlagač nije prepoznao i prikazao vezu. Takođe su za preostalih 16 planova razvoja bez referenci na COR uspostavljene veze. Ovi rezultati koristili su kako bi se stvorila realnija slika planske pokrivenosti COR kroz planove razvoja, bez obzira da li je veza prikazana ili ne.

Pored prikaza po pojedinačnim COR, dat je i prikaz po pregovaračkim klasterima, pošto se Republika Srbija kao kandidat za članstvo u EU prilagođava standardima uspostavljenim unutar EU i kroz proces integracija ujedno sprovodi i UN Agendu 2030.

Kako sagledavanje stvarne planske pokrivenosti COR, tako i grupisanje po pregovaračkim klasterima služe da pruže na činjenicama zasnovane podatke koji mogu da podupru odgovarajuće odluke pri izradi Plana razvoja Republike Srbije.

U tabeli ispod su prikazane veze između pojedinačnih COR, pregovaračkih klastera i prioritetnih oblasti na koje se Republika Srbija obavezala.¹⁴

Tabela 8: Veze između pojedinačnih COR, pregovaračkih klastera i prioritetnih oblasti

Cilj održivog razvoja - COR	Pregovarački klasteri	Prioritetne oblasti
16	1. Osnove	Jačanje nacionalnog planiranja i institucionalnih okvira za podršku posvećenosti
3	2. Unutrašnje tržište	Univerzalna zdravstvena zaštita
1	3. Konkurentnost i inkluzivni rast	Da niko ne bude izostavljen
4		Obrazovanje u funkciji transformativnih akcija za održivi razvoj
5		Rodna ravnopravnost
8		
9		Nauka, tehnologija, inovacije, digitalizacija i podaci
10		
6	4. Zelena agenda i održiva povezanost	Zelena tranzicija
7		Energija
11		
12		
13		
15		
2	5. Resursi, poljoprivreda i kohezija	Održivi prehrambeni sistemi u funkciji transformativnih akcija za održivi razvoj
17	6. Spoljni odnosi	Razvojna i humanitarna pomoć

¹⁴ <https://sdgs.un.org/national-commitments-sdg-transformation/22091>

REZULTATI ANALIZE U POGLEDU TIPa PREPOZNATIH VEZA

Ukupno je analizirano 115 (96%) planova razvoja od 120 usvojenih. Za pet JLS planovi razvoja nisu bili dostupni. To su: Boljevac, Bosilegrad, Lapovo, Lučani i Pećinci.

Kada je reč o prepoznatim i označenim vezama, od 115 pregledanih planova razvoja JLS, u 16 (13,91%) nisu uspostavljene bilo kakve veze sa COR. To su planovi razvoja sledećih opština i gradova: Ada, Bela Crkva, Vladičin Han, Žagubica, Žitište, Kikinda, Kovačica, Mionica, Nova Crnja, Novi Bečej, Novi Pazar, Plandište, Sečanj, Sombor, Stara Pazova i Čičevac.

Tip veze po uzoru na prikazani Model 1 uspostavljen je u 7 (6,1%) planova razvoja JLS: Babušnica, Doljevac, Kruševac, Niš, Paraćin, Ražanj i Negotin.

Tip veze po uzoru na prikazani Model 2.1 uspostavljen je u 20 (17,39%) planova razvoja JLS: Aleksinac, Bela Palanka, Bojnik, Vrbas, Gadžin Han, Despotovac, Dimitrovgrad, Knić, Knjaževac, Kučevo, Ljig, Mali Zvornik, Pirot, Rača, Svrlijig, Srbobran, Sremska Mitrovica, Surdulica, Temerin i Titel.

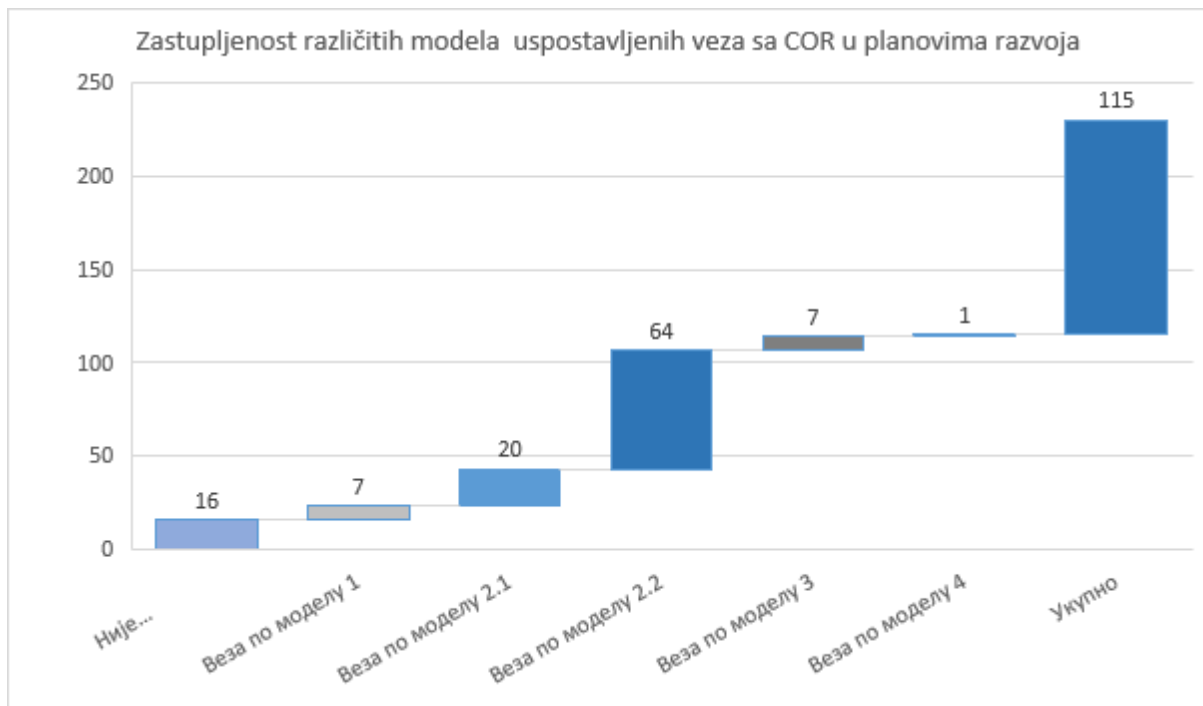
Tip veze po uzoru na prikazani Model 2.2 uspostavljen je u 64 (55,56%) planova razvoja JLS/gradova: Arilje, Bajina Bašta, Bačka Palanka, Bačka Topola, Beograd, Bečej, Blace, Brus, Varvarin, Velika Plana, Veliko Gradište, Vladimirci, Vlasotince, Vranje, Vršac, Golubac, Žabari, Žitorađa, Zaječar, Zrenjanin, Ivanjica, Irig, Kladovo, Kosjerić, Kragujevac, Kraljevo, Krupanj, Kuršumlija, Lebane, Leskovac, Loznica, Ljubovija, Nova Varoš, Novi Kneževac, Novi Sad, Opovo, Osečina, Odžaci, Pančevo, Petrovac na Mlavi, Požarevac, Priboj, Prijepolje, Raška, Ruma, Svilajnac, Senta, Sjenica, Smederevska Palanka, Smederevo, Sokobanja, Subotica, Topola, Trstenik, Tutin, Čuprija, Užice, Čajetina, Čačak, Čoka, Šabac i Šid.

Tip veze po uzoru na prikazani Model 3 uspostavljen je u 7 (6,1%) planova razvoja JLS: Bač, Beočin, Vrnjačka Banja, Žabalj, Inđija, Kovin i Kula.

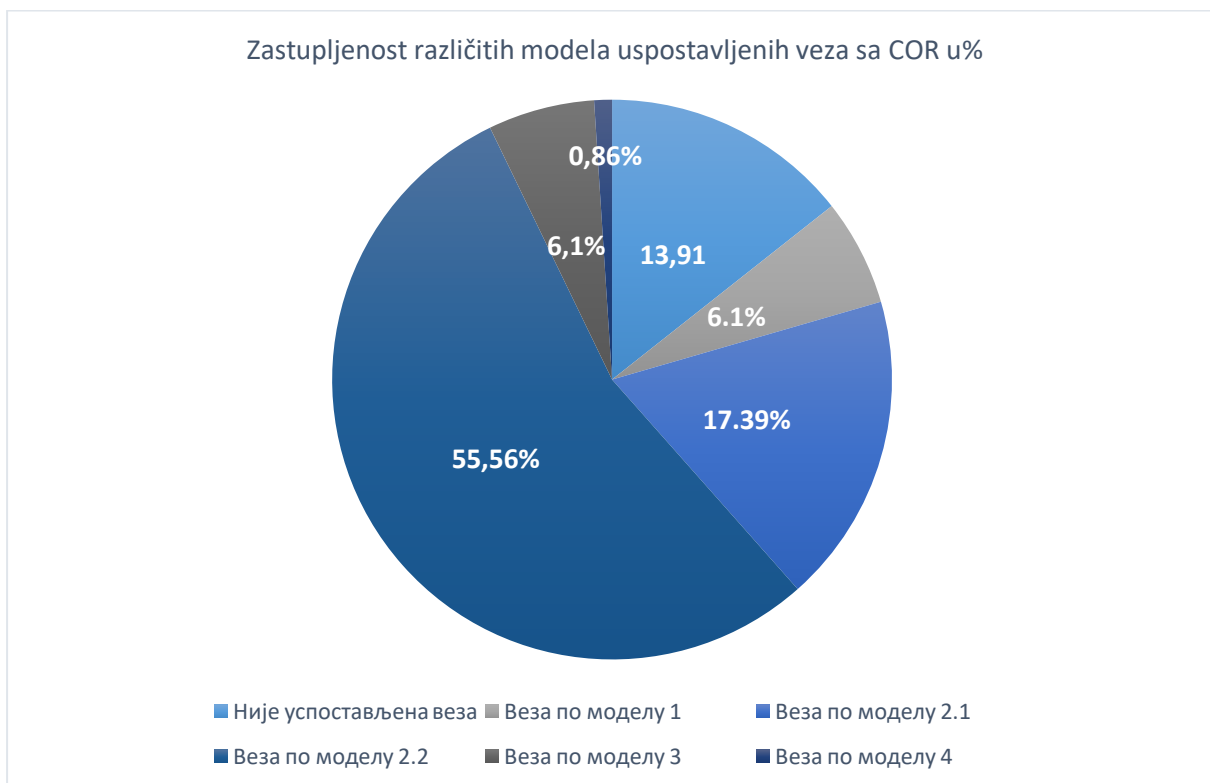
Tip veze po uzoru na prikazani Model 4 uspostavljen je u samo u Planu razvoja opštine Kanjiža.

Na grafikonima ispod je dat uporedni pregled zastupljenosti pojedinačnih modela veza, ili odsustva bilo kakve uspostavljene veze sa COR.

Grafikon 1: Zastupljenost različitih modela uspostavljenih veza sa COR

Grafikon 2: Zastupljenost različitih modela uspostavljenih veza sa COR u %

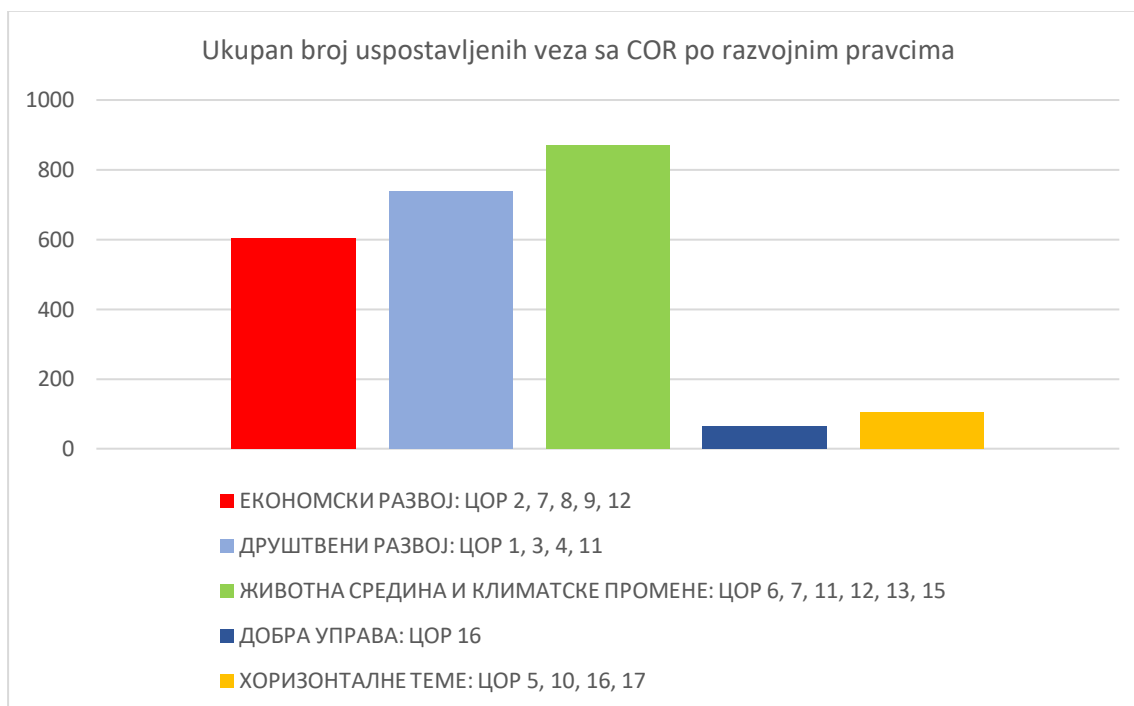
REZULTATI ANALIZE U POGLEDU BROJA PREPOZNATIH VEZA SA RAZVOJNIM PRAVCIMA

Na grafikonima ispod su prikazani ukupan broj i procentualna rasprostranjenost prepoznatih veza po razvojnim pravcima:

Grafikon 3: Uspostavljene veza sa COR po razvojnim pravcima u %

Grafikon 4: Ukupan broj uspostavljenih veza sa COR po razvojnim pravcima

Sa 37% je najviše adresiran razvojni pravac koji se odnosi na životnu sredinu i klimatske promene. Prevagu unutar ovog razvojnog pravca odnose COR 6: Obezbediti dostupnost i održivo upravljanje vodom i sanitacijama za sve i COR 12: Obezbediti održive obrasce potrošnje i proizvodnje. COR 11:

Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, otpornim i održivim dodeljen je kako socijalnom razvoju, tako i životnoj sredini, a sa 354 detekovane veze je ujedno tema koja je najzastupljenija, te stoga značajno utiče na povećanje fokusa na ova dva razvojna pravca održivog razvoja. Sledi društveni razvoj sa 31% udela u uspostavljenim vezama, gde opet predvode veze sa COR 11 i znatno manje COR koji su posvećeni obrazovanju (4) i zdravstvu (3). Ekonomski razvoj zastupljen je sa 25% prikazanih veza, sa COR 8 unutar tog razvojnog pravca sa najviše veza.

Horizontalne teme su neznatno zastupljene sa 4% ukupno. COR 5 (rodna ravnopravnost) je adresiran u svega 24 plana razvoja, a COR 10 (smanjenje nejednakosti) u 25 planova razvoja.

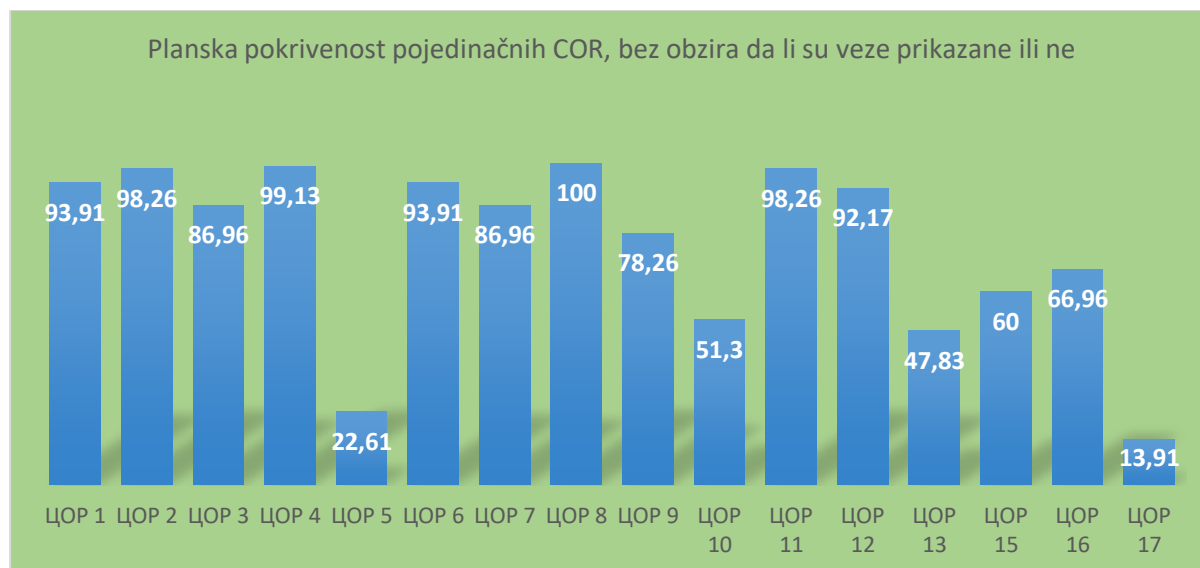
REZULTATI ANALIZE U POGLEDU BROJA USPOSTAVLJENIH VEZA SA POJEDINAČNIM COR

Ukupna planska pokrivenost po pojedinačnim COR i pregovaračkim klasterima

Kao što je gore u metodologiji prikazano, analiza je obuhvatila kako sagledavanje prepoznatih, tako i onih veza koje u planovima razvoja nisu prepoznate, ali je očigledno da postoje i kao takve svedoče o tome da li je, i u kojoj meri meri pojedinačan COR zapravo oslovljen.

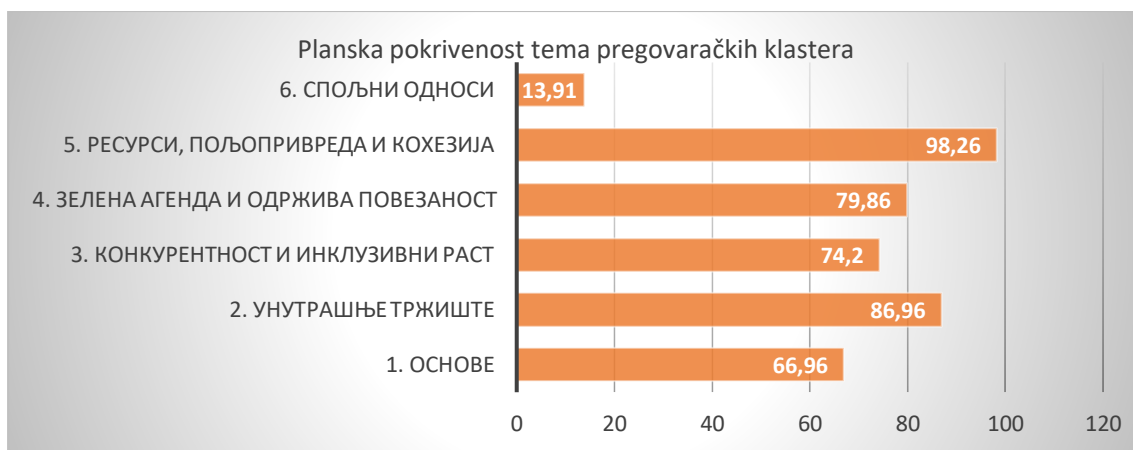
Na grafikonu koji sledi prikazana je stvarna planska pokrivenost, odnosno procentualna zastupljenost planova razvoja sa stvarnim vezama sa pojedinačnim COR.

Grafikon 5: Planska pokrivenost COR

Sa 100% pokrivenosti prednjači COR 8 (održiv ekonomski rast i zaposlenost), koji je tematski prepoznat u svim planovima razvoja. Odmah potom sa visokih 99,13% je COR 4 (obrazovanje), a slede ga COR 2 (održiva poljoprivreda) i COR 11 (održivi urbani razvoj). Najmanje je oslovljen COR 17 (partnerstvo za održivi razvoj), dok je COR 5 (rodna ravnopravnost) planski nepoređno pokriven sa samo 22,61%.

Grafikon 6: Planska pokrivenost tema pregovaračkih klastera

Planska pokrivenost tema koje se vezuju za pregovaračke klastere prikazana je na grafikonu iznad, dok je na grafikonu koji sledi dat pregled onih opština i gradova sa najvećom planskom pokrivenošću COR.

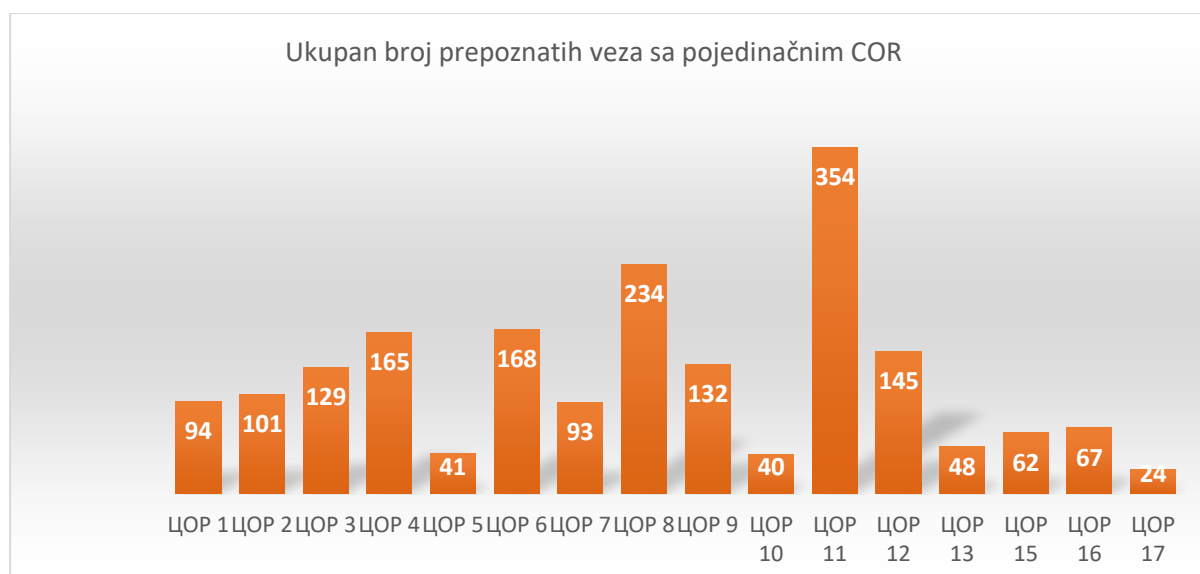
Grafikon 7: Planovi razvoja sa najvećim % pokrivenosti COR

Analiza prepoznatih veza u planovima razvoja opština i gradova

Analiza 99 planova razvoja JLS (od 115 dostupnih planova razvoja JLS izuzeto je 16 planova razvoja koji nisu uspostavili bilo kakve reference sa COR) pokazala je da je prepoznato, i prikazano po bilo kom od identifikovanih modela uspostavljenih veza sa COR, ukupno 1.897 veza, veoma neravnomerno raspoređenih po pojedinačnim COR.

Grafikon 8: Ukupan broj prepoznatih veza sa pojedinačnim COR

Imajući u vidu nadležnosti JLS¹⁵, naročito obuhvat komunalnih delatnosti¹⁶ od upravljanja vodosnabdevanjem, otpadnim vodama i komunalnim otpadom, preko obezbeđenja toplotne energije i gradskog i prigradskog prevoza, održavanja ulica i puteva, kao i zelenih javnih površina, ovakav raspored prikazanih veza u najvećoj meri odražava prioritete JLS.

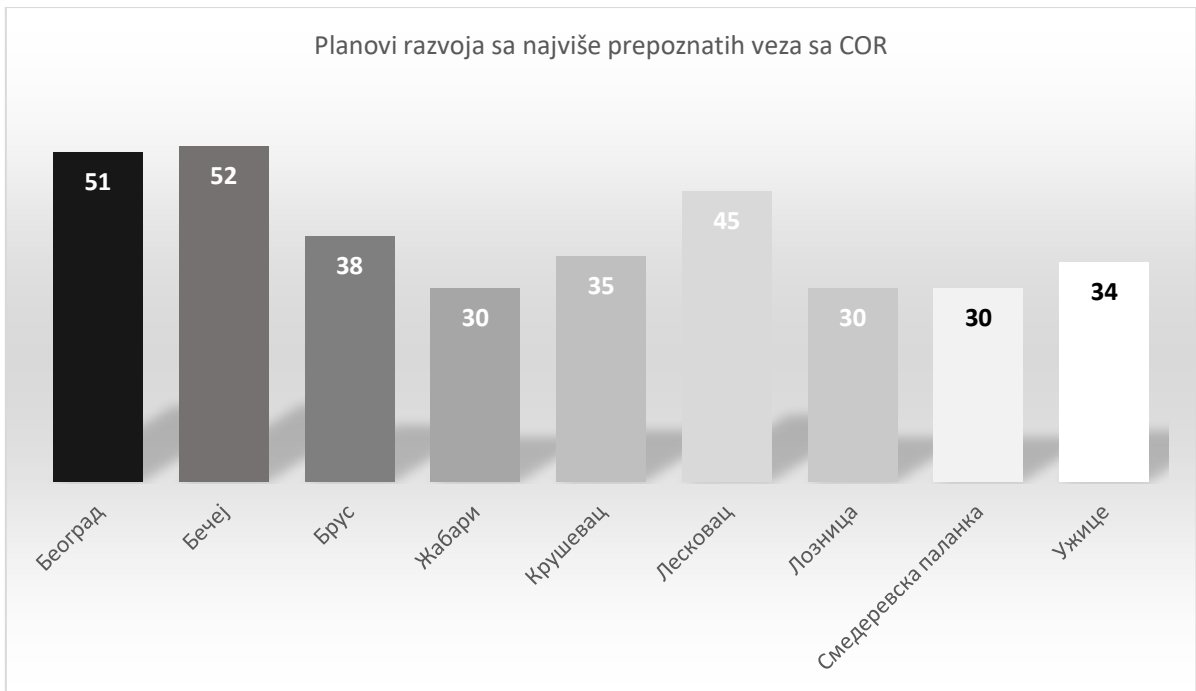
Pošto se teme pokrivene pojedinim COR potciljevima i pokazateljima kojima se meri doprinos preklapaju, kao što je dole prikazano za svaki pojedinačni COR, sve prikazane grafikone treba tumačiti uzimajući to u obzir. To se prevashodno odnosi na COR 11, 1, 13, 8, 12 i 16.

Na grafikonu ispod je prikaz gradova i opština koje su uspostavile najviše veza sa COR, odnosno 30 i više veza. Ne čudi što je Grad Beograd uspostavio nesrazmerno više veza od ostalih gradova, ali izostanak Novog Sada, Niša i Subotice, kao tri najveća grada posle Beograda pre ukazuje na nedovoljno iscrpno prikazivanje veza, nego na plansko zapostavljanje tema koje COR obuhvataju. Bečej je poseban slučaj, jer su uspostavljane kako direktne, tako i indirektno veze, pa je na primer Prioritetni cilj 1: Stvaranje povoljnog ambijenta za razvoj konkurentne privrede i povećanja zapošljivosti povezan sa 8 različitih COR i 14 potciljeva održivog razvoja. Pošto je indirektno doprinos veoma teško meriti, a uzajamne veze i međuzavisnost ostvarenja potciljeva neiscrpane, preporuka je da se veze u dokumentima razvojnog planiranja uspostavljaju kada se kroz mere neposredno doprinosi ostvarenju određenog potcilja, i može se meriti pokazateljem koji je u korelaciji sa COR pokazateljom.

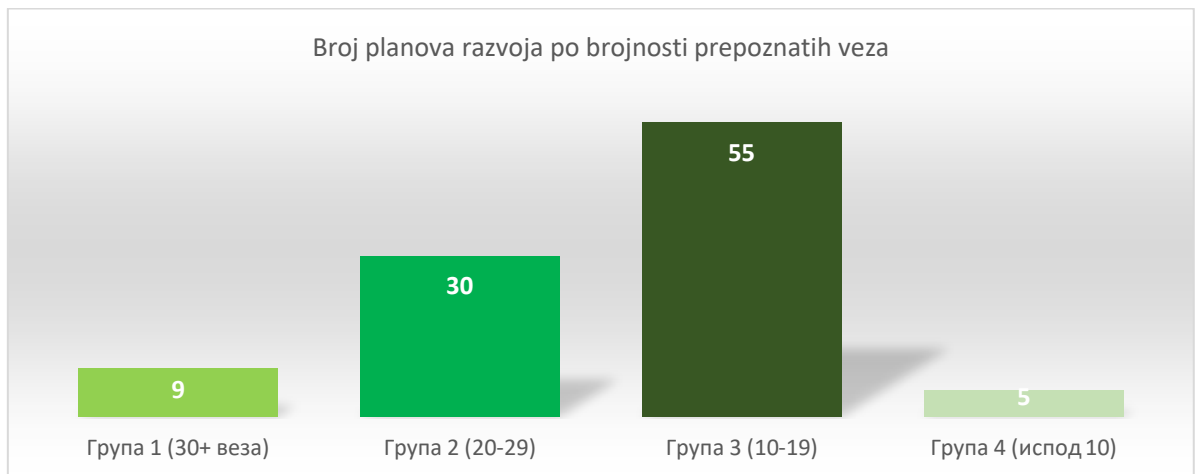
Grafikon 9: Planovi razvoja sa najviše prepoznatih veza sa COR

¹⁵ Osnovne ustavne nadležnosti JLS obuhvataju uređenje organizacije njenih organa i javnih službi, donošenje budžeta, urbanističkog plana i programa razvoja opštine, utvrđivanje simbola, upravljanje imovinom, propisivanje prekršaja za povrede opštinskih propisa, staranje o ostvarivanju, zaštiti i unapređenju ljudskih i manjinskih prava i staranje o javnom informisanju. Kao oblasti u kojima opština, u skladu sa zakonom, ima sopstvene nadležnosti utvrđene su: komunalne delatnosti, građevinsko i poljoprivredno zemljište, lokalni putevi i ulice, lokalni prevoz, prosveta, kultura, zdravstvena, socijalna i dečja zaštita, sport i fizička kultura, zaštita životne sredine i zaštita od elementarnih nepogoda, zaštita kulturnih dobara i dr.

¹⁶ Zakon o komunalnim delatnostima, "Službeni glasnik RS", br. 88 od 24. novembra 2011, 104 od 23. decembra 2016, 95 od 8. decembra 2018, 94 od 28. novembra 2024.

Grafikon 10: Brojnost veza po grupama (do 9 veza, do 19 veza, do 29 i preko 30)

Od 99 planova razvoja sa prepoznatim vezama sa COR, u 55,5% njih je uspostavljeno od 10 do 19 veza, u 30,3% od 20 do 29 veza, u 9,1% njih preko 30, a u 5% manje od 10 veza.

U grafikonima koji slede dat je pregled prepoznatih veza sa COR za planove razvoja 7 po broju stanovnika najvećih gradova u Srbiji, po COR i po gradovima.

Tabela 9: 7 najvećih gradova u Srbiji po broju stanovnika:

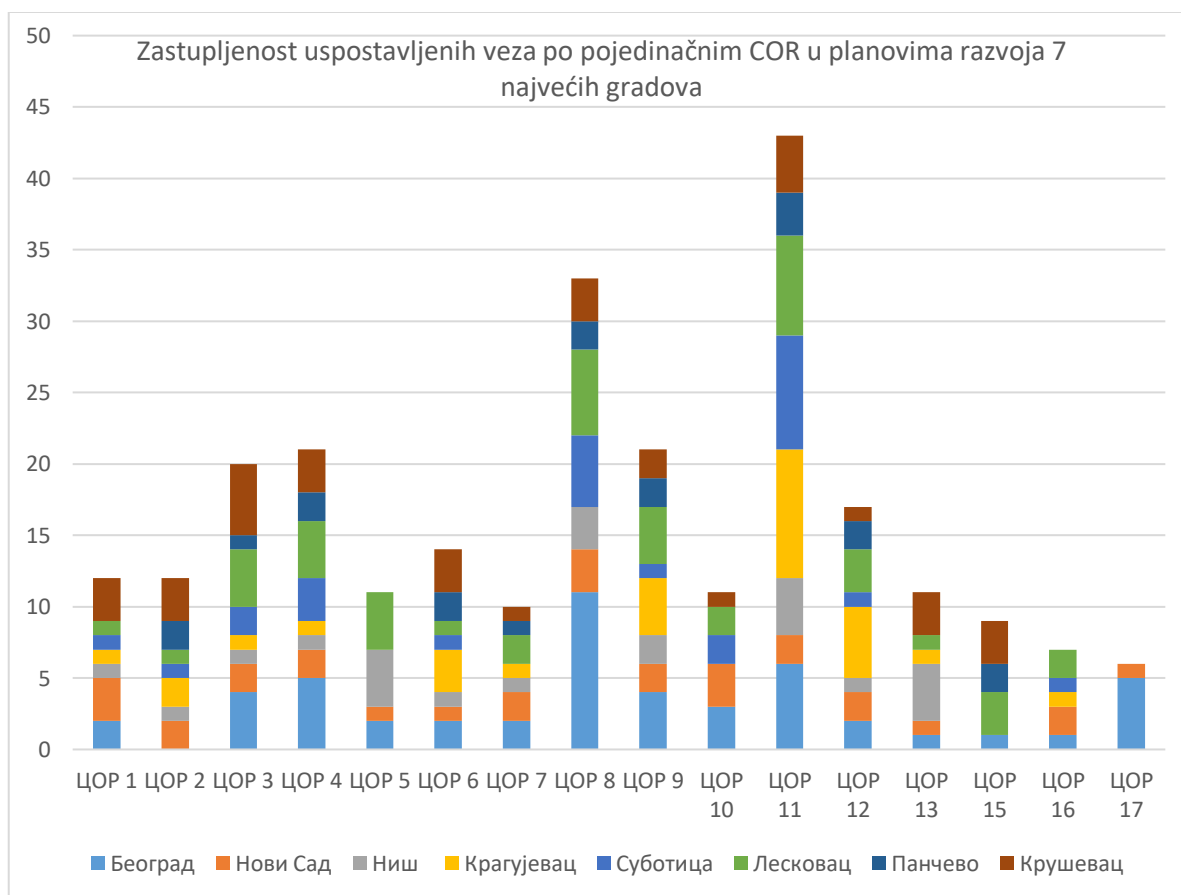
Grad	Broj stanovnika	Grad	Broj stanovnika
Beograd	1.681.405	Subotica	123.952
Novi Sad	368.967	Leskovac	123.950
Niš	249.501	Pančevo	115.454
Kragujevac	171.186		

Izvor: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G202413051.pdf>

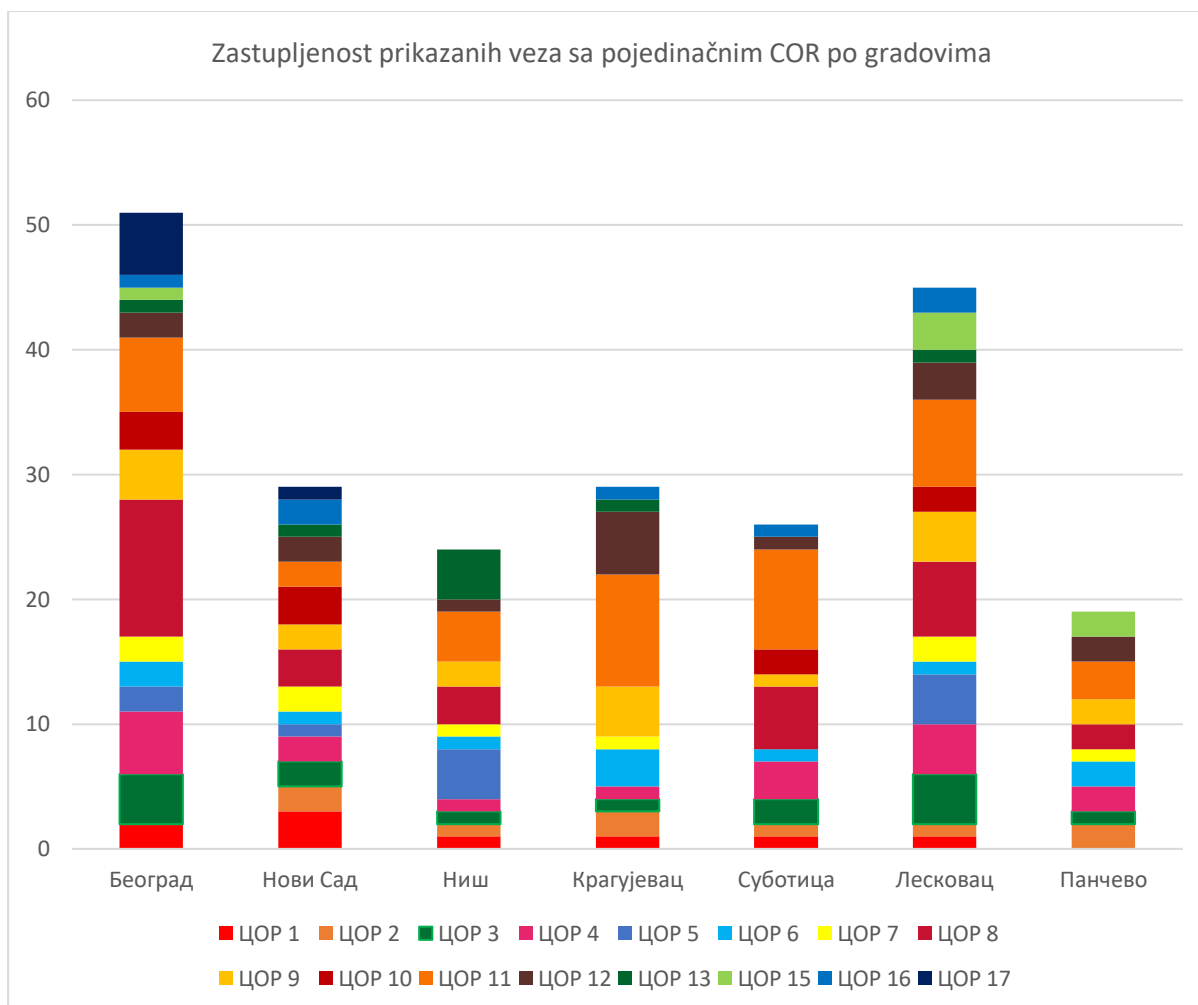
Očito je da Beograd prednjači kada je reč o ekonomskom razvoju, zdravlju, obrazovanju, inovacijama i partnerstvu za održivi razvoj, ali nije prikazao vezu sa poljoprivrednim razvojem, iako je ta oblast

planski pokrivena. Kragujevac je uspostavio najviše veza sa oblastima koje pokrivaju poljoprivredu, upravljanje vodama, industriju i inovacije, urbani razvoj i cirkularnu ekonomiju. Primetno je da u planu razvoja Kragujevca nije prikazana ni jedna veza sa COR 8 (zaposlenost i ekonomski rast), iako je ova oblast kroz mere oslovljena. Novi Sad prioritet daje borbi protiv siromaštva, ekonomskom razvoju i smanjenju nejednakosti. Subotica jasnu prednost daje urbanom razvoju i nešto manje radnim mestima i ekonomskom rastu, ali ne samo što nije prikazana ni jedna veza sa sigurnom i održivom energetikom, već ova tema nije ni planski pokrivena. Pančevo takođe prioritizuje urbani razvoj, odnosno temu održivih gradova i zajednica, ali su veze sa horizontalnim temama, kao što su rodna ravnopravnost, smanjenje nejednakosti i bezbednost i snažne institucije, veoma posredne i planski nepokrivena.

Grafikon 11: Zastupljenost uspostavljenih veza po pojedinačnim COR u planovima razvoja 7 najvećih gradova

Grafikon 12: Zastupljenost prikazanih veza sa pojedinačnim COR po gradovima

U tekstu koji sledi biće sažeto prikazane opštine i gradovi koje su težište stavile na pojedine COR, što može da bude indicacija za prioritizaciju izazova sa kojima su suočeni, a samim tim i ciljeva i mera u planovima razvoja.

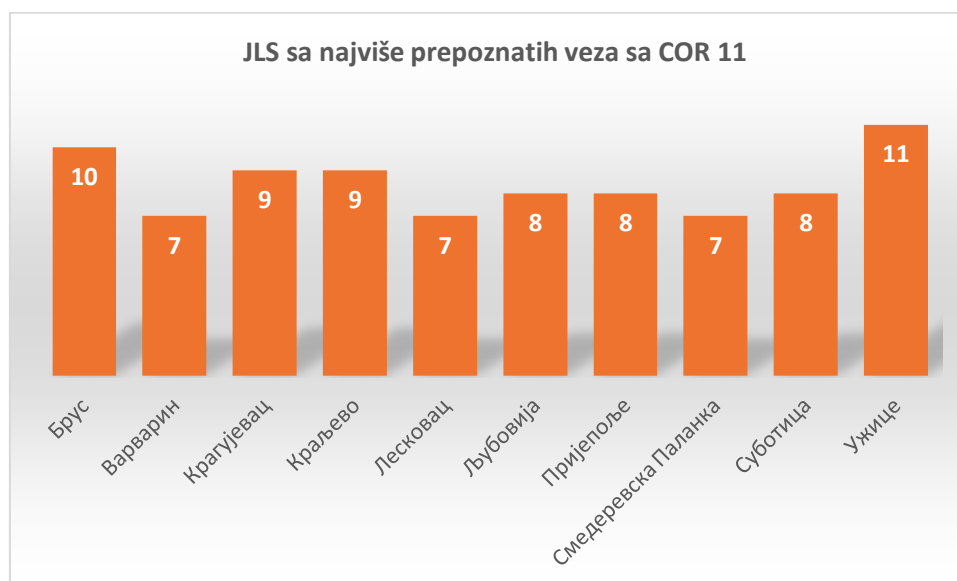
ODRŽIVI GRADOVI I ZAJEDNICE

COR 11: Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, otpornim i održivim

Kada je reč o tome sa kojim COR je uspostavljeno najviše veza, svakako značajno prednjači COR 11, sa čak 354 veze i 15 COR pokazatelja koji pokrivaju ovu temu. Ovo ne čudi jer je raspon podtema koje ovaj COR pokriva veoma širok, a ujedno i veoma relevantan za lokalni nivo. Kreće se od neuslovnih i nestandardnih naselja, javnog prevoza, urbanizacije, učešća građana u urbanom planiranju i upravljanju, ljudskih i materijalnih gubitaka usled katastrofa (preklapanje sa COR 1 i COR 13), zaštite kulturne i prirodne baštine (preklapanje sa COR 15), komunalnog otpada (preklapanje sa COR 12) i kvaliteta vazduha, fizičkog i seksualnog nasilja, (preklapanje sa COR 16) do usvajanja strategija za smanjenje rizika od katastrofa na nacionalnom i lokalnom nivou (preklapanje sa COR 1 i 13). Upravo zbog očigledne međupovezanosti i preklapanja COR i opravdane logike za izbor bilo koje opcije za uspostavljanje veza (COR 1, COR 11, COR 13) iskrivljuje donekle sveukupnu sliku u pogledu COR 11. Od

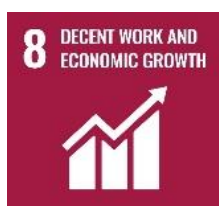
99 planova razvoja veze sa ovim COR prikazane su u 95, dok je u ostala 4 plana razvoja kroz analizu mera takođe identifikovana planska pokrivenost.

Grafikon 13: JLS sa najviše prepoznatih veza sa COR 11

Zanimljivo je da tri najveća grada u Srbiji nisu prepoznala više zajedničkih podtema sa ovim COR, imajući u vidu da široko tematski pokriva urbani razvoj. Razlog uglavnom leži u gore navedenim preklapanjima, te su brojne moguće veze pripisane COR-ovima 1, 12, 13, 15, 16.

U Godišnjem Izveštaju RZS o napretku u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja do 2030. godine¹⁷, od 11 pokazatelja kojima se prati ovaj COR, podaci nisu bili dostupni za čak 9 i time je praćenje stanja i promena u ovoj oblasti skoro nemoguće, kako na nacionalnom, tako i lokalnom nivou. Udaljavanje od cilja uočeno je kod pokazatelja koji meri 11.6.1 *Udeo komunalnog čvrstog otpada koji se redovno prikuplja i koji se na odgovarajući način odlaže u ukupnoj količini generisanog komunalnog čvrstog otpada, po gradovima.*

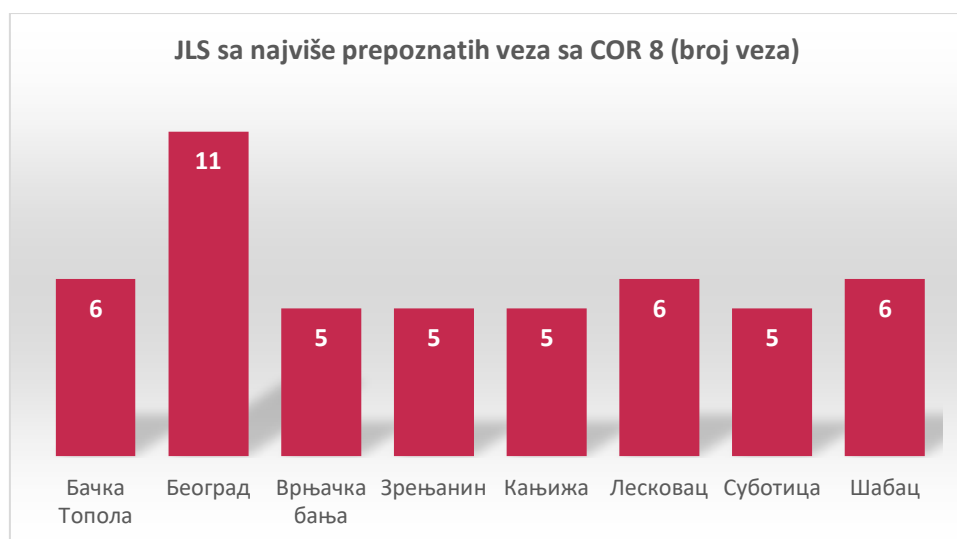
DOSTOJANSTVEN RAD I EKONOMSKI RAST

COR 8: Promovisati kontinuiran, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve

Sa ukupno 234 uspostavljene veze, COR 8 je drugi po redu po broju referenci. Pokriven je sa 15 COR pokazatelja koji se odnose na BDP, neformalnu zaposlenost, nezaposlenost, paritet plata, materijalni otisak i domaću potrošnju materijala (preklapanje sa COR 12), usaglašenost radnog prava, turizam. Usled ovog preklapanja, statistika je neznatno iskrivljena.

¹⁷ https://sdg.indikator.rs/media/uybny4t1/sdg_godisnji_izvestaj_srbija_2024_cir.pdf

Grafikon 14: JLS sa najviše prepoznatih veza sa COR 8

Prevagu u prepoznatim vezama sa COR 8 odnose gradske opštine. Naime, u urbanim područjima se nalazi 74% svih radnih mesta¹⁸, i oni predstavljaju ekonomska središta u Srbiji. Jedina JLS koja nije prikazala veze sa ovim COR je Kragujevac, iako je kroz mere u planu razvoja pokrila teme koje pojedini potciljevi COR 8 obuhvataju.

Prema Godišnjem Izveštaju RZS o napretku u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja do 2030. godine¹⁹ u Republici Srbiji za 2024. godinu, za COR 8 od 9 pokazatelja koji su dostupni na portalu RZS, 4 ukazuju na napredak ka cilju. Radi se o neformalnoj zaposlenosti, rodnom paritetu plata i nezaposlenosti i NEET²⁰ stopi za mlade. Udaljavanje od cilja uočeno je kod domaće potrošnje materijala po glavi stanovnika i po BDP-u i kod godišnje stopa rasta realnog BDP-a po glavi stanovnika.

ČISTA VODA I SANITARNI USLOVI

COR 6. Obezbediti dostupnost i održivo upravljanje vodom i sanitacijama za sve

Na trećem mestu po broju prikazanih veza je COR 6 sa 168 veza. Za razliku od prethodna dva, ovaj COR je tematski jasno usmeren na upravljanje vodama i u nadležnosti je JLS. Tako je kao tema prepoznato u čak 96,6% analiziranih planova razvoja na teritoriji Vojvodine, ali to ne reflektuje dole prikazane rezultate, jer je većina gradova i opština uspostavilo dve ili jednu vezu.

Ovaj COR odnosi se na pristup vodovodu i kanalizaciji, prečišćavanju otpadnih voda, kvalitetu voda, statusu eksploatacije, kao i uspostavljanje operativnih politika i procedura za učesće lokalnih zajednica u upravljanju vodosnabdevanjem i sanitacijom.

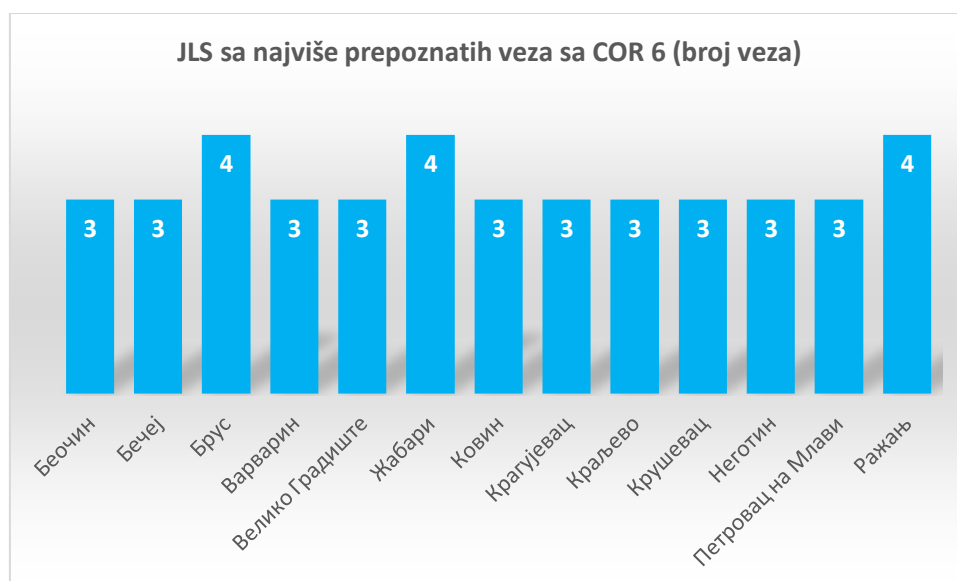
I u okviru ovog COR postoje preklapanja sa COR 1, ali to ne utiče presudno na prikazane rezultate.

¹⁸ Održivi gradovi u Srbiji: Oslobođanje transformacionog potencijala gradova za zelenu tranziciju, WB, jun 2023.

¹⁹ https://sdg.indikator.rs/media/uybny4t1/sdg_godisnji_izvestaj_srbija_2024_cir.pdf

²⁰ NEET - „Not in Education, Employment, or Training“, što odgovara pokazatelju koji prati RZS: udeo mladih (starosti 15-24 godine) koji nisu obuhvaćeni obrazovanjem, zaposlenošću ili obukom

Grafikon 15: JLS sa najviše prepoznatih veza sa COR 6

Među 13 opština i gradova koji su prikazali najviše veza sa ovim COR, samo tri su iz Vojvodine (Beočin, Bečeј, Kовин). To iznenađuje, s obzirom na to da Zrenjanin, Pančevo, Temerin i brojna manja mesta u Vojvodini imaju problem sa mikrobiološkom ili hemijskom zagađenošću vode.

Prema Godišnjem Izveštaju RZS o napretku u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja do 2030. godine²¹ u Republici Srbiji za 2024. godinu, čak za 5 od 10 potciljeva uočen je napredak ka ostvarivanju cilja. To se prevashodno odnosi na prečišćavanje voda i dobar status vodnih tela nivoa eksploatacije voda. Za pokazatelj 6.b.1 koji meri udeo jedinica lokalne samouprave sa uspostavljenim i operativnim politikama i procedurama za učešće lokalnih zajednica u upravljanju vodosnabdevanjem i sanitacijom, označeno je ispunjenje cilja.

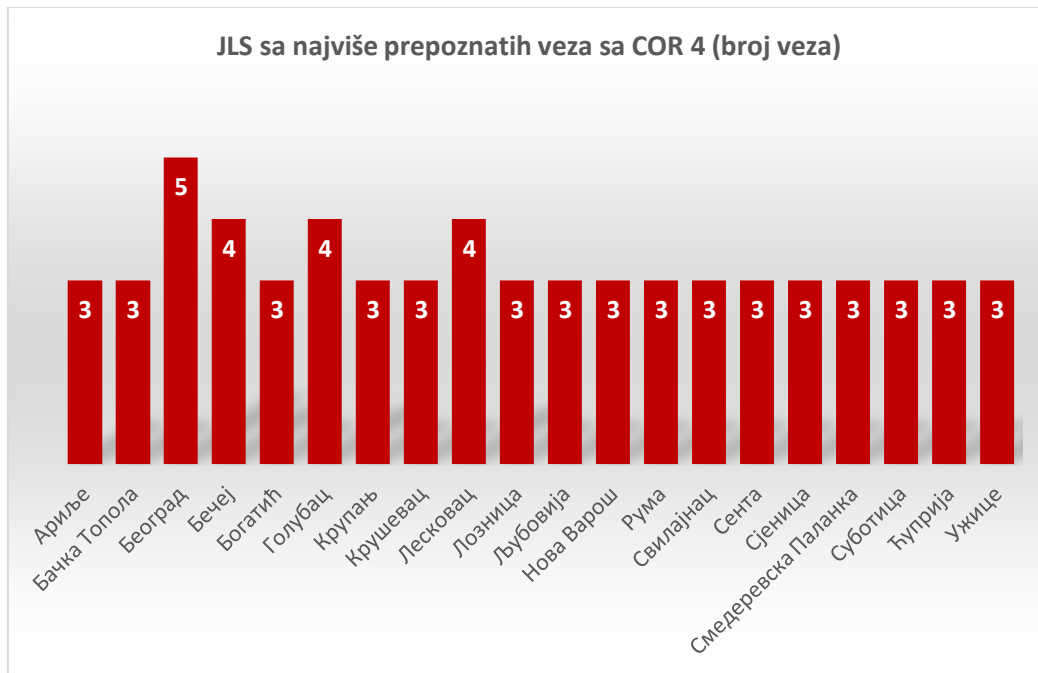
KVALITETNO OBRAZOVANJE

COR 4. Obezbediti inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnost celoživotnog učenja za sve

Ovaj COR je po zastupljenosti veza, ukupno 165 njih, na četvrtom mestu i jasno je usmeren na podizanje kvaliteta predškolskog vaspitanja i obrazovanja (PVO), osnovnoškolskog i srednješkolskog obrazovanja, kao i adekvatnosti i opremljenosti školskih objekata, obučenosti nastavnog osoblja, kao i celoživotno učenje. Od 99 planova razvoja u 5 nisu prikazane veze, iako su planski teme prepoznate.

Grafikon 16: JLS sa najviše prepoznatih veza sa COR 4

²¹ https://sdg.indikator.rs/media/uybny4t1/sdg_godisnji_izvestaj_srbija_2024_cir.pdf

Mnoge, a naročito male JLS, uspostavljale su isključivo veze sa predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, pošto je to u nadležnosti JLS, tako da su veze uspostavljane samo sa potciljevima 4.2.²² i 4.1²³ kroz unapređenje školske infrastrukture. Ovde je uočljivo odsustvo većih gradova u Srbiji.

U Godišnjem Izveštaju RZS o napretku u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja do 2030. godine²⁴ u Republici Srbiji za 2024. godinu, od 8 pokazatelja koje prati RZS, za čak 5 podaci nisu dostupni. Napredak ka ostvarenju cilja konstatovan je samo kod učešća mladih i odraslih u formalnom i neformalnom obrazovanju i obukama.

Od 2016. godine Izveštaj o održivom razvoju²⁵ (Sustainable Development Report - SDR) godišnje pruža najnovije dostupne podatke za praćenje i rangiranje učinka svih zemalja članica UN u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Na globalnom nivou, prema najnovijem Izveštaju publikovanim 2025. godine, Republika Srbija zauzima 33-će od 167 mesta. COR 4 je jedan od ukupno dva COR gde je u Izveštaju uočeno udaljevanje od ispunjenja cilja.

ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA

COR 12. Obezbediti održive obrasce potrošnje i proizvodnje

²² 4.2 Do 2030. obezbediti da sve devojčice i dečaci imaju pristup kvalitetnom razvoju u ranom detinjstvu, brizi i predškolskom obrazovanju kako bi bili spremni za osnovno obrazovanje

²³ 4.1 Do 2030. obezbediti da sve devojčice i dečaci završe besplatno, ravnopravno i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje koje vodi ka relevantnim i efikasnim ishodima učenja

²⁴ https://sdg.indikatori.rs/media/uybny4t1/sdg_godisnji_izvestaj_srbija_2024_cir.pdf

²⁵ <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2025/sustainable-development-report-2025.pdf>

Od 99 planova razvoja kod njih 17 nisu naznačene veze sa COR 12. Ukupno je identifikovano 145 veza sa ovim COR koji pokriva podteme u vezi sa cirkularnom ekonomijom. To su postojanje akcionih planova za održivu potrošnju i proizvodnju, materijalni otisak i materijalna potrošnja, količina i tretman opasnog otpada, stopa reciklaže, održivi turizam. Postoje preklapanja sa COR 7 i 8, gde se pojedini potciljevi mere istim pokazateljima.

Grafikon 17: JLS sa najviše prepoznatih veza sa COR 12

Ne može se uočiti nikakva posebna pravilnost među JLS koji su opredelili veći broj veza sa ovim COR.

Napredak ka ostvarenju cilja u Godišnjem Izveštaju RZS konstatovan je kod stope recikliranja, dok je usvajanjem Programa razvoja cirkularne ekonomije u Republici Srbiji za period 2022–2024. godine ostvaren potcilj 12.1. U Izveštaju o održivom razvoju²⁶, naznačeno je da „izazovi ostaju“²⁷, a progres ka ostvarenju COR stagnira.

INDUSTRIJA, INOVACIJE I INFRASTRUKTURA

COR 9. Izgraditi otpornu infrastrukturu, promovisati inkluzivnu i održivu industrijalizaciju i podsticati inovacije

Sa ovim COR je ukupno prikazano 132 veza, a od 99 planova razvoja 31 nije sadržao veze sa njim. Ovaj COR obuhvata sledeće podteme: transport, BDV i zaposlenost u proizvodnji, mala i srednja preduzeća, istraživanje i razvoj, visoko tehnološke industrije, mobilnu mrežu.

Grafikon 18: JLS sa najviše prepoznatih veza sa COR 19

²⁶ <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2025/sustainable-development-report-2025.pdf>

²⁷ Gradacija stanja (od najgoreg ka najboljem): „najveći izazovi“, „značajni izazovi“, „preostaju izazovi“ i „COR ispunjen“.

Napredak ka ostvarenju cilja u aktuelnom Godišnjem Izveštaju RZS uočen je kod obima putničkog i teretnog transporta, udela malih industrijskih preduzeća u ukupnoj dodatoj vrednosti prerađivačke industrije, rashodima za istraživanje i razvoj i udelu stanovništva obuhvaćenog mobilnom mrežom.

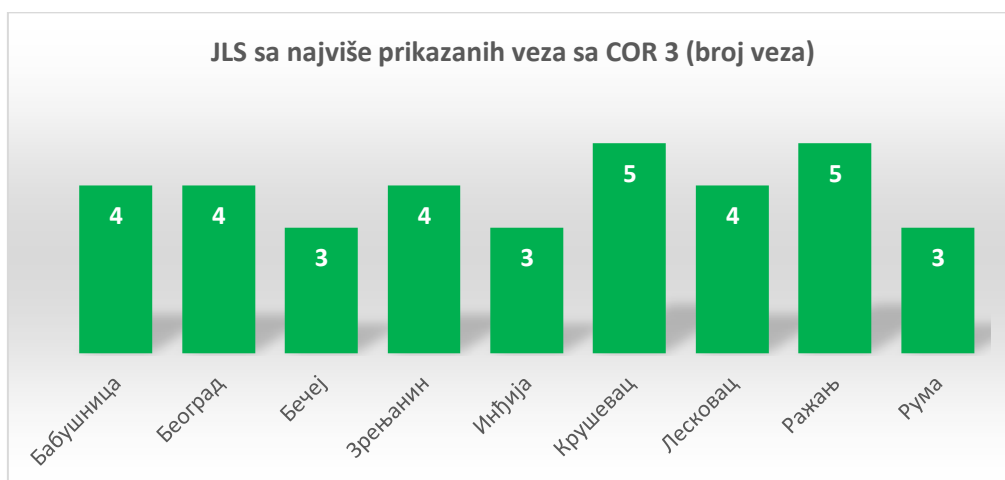

DOBRO ZDRAVLJE

COR 3. Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za sve ljude svih

U 17 od 99 planova razvoja sa COR 3 nisu uspostavljene veze, dok je kroz 82 plana razvoja uspostavljeno ukupno 129 veza. Ovaj COR usko je tematski vezan za zdravlje i nema preklapanja sa ostalim COR. Pokriva različite tipove smrtnosti od maternalne, preko natalne, dečje, od ključnih zaraznih i nezaraznih bolesti, od zagađenja vazduha, vode, trovanja do suicida. Takođe obuhvata univerzalni obuhvat zdravstvenom zaštitom, reproduktivnu zdravstvenu zaštitu i prevenciju i lečenje od zloupotrebe supstanci, uključujući i zloupotrebu narkotika i štetnu upotrebu alkohola, vakcinaciju i dostupnost lekova, kao i gustinu i distribuciju zdravstvenih radnika.

Grafikon 19: JLS sa najviše prepoznatih veza sa COR 3

Ne čudi da se u 9 planova razvoja sa najviše prikazanih veza nalaze 4 grada imajući u vidu da su sekundarne i tercijarne zdravstvene ustanove locirane po gradovima. U slučaju Ražnja, statistika je iskrivljena pošto su sve jednoznačne veze koje su uspostavljane sa COR 6 koji se odnosi na vodosnabdevanje i sanitarne uslove indirektno vezivana i za COR 3, što nije bio slučaj ni u jednom drugom analiziranom planu razvoja.

Ovaj potcilj RZS prati kroz 15 pokazatelja. U Godišnjem Izveštaju RZS za tri je konstatovano da su ispunjeni, a za 6 da je uočljiv napredak ka ostvarenju cilja. Među njima su smanjenje incidencije tuberkuloze, kao i smrtnosti koja se pripisuje kardio-vaskularnim bolestima, raku, dijabetesu ili hroničnim respiratornim bolestima, povredama u drumskom saobraćaju i samoubistvu.

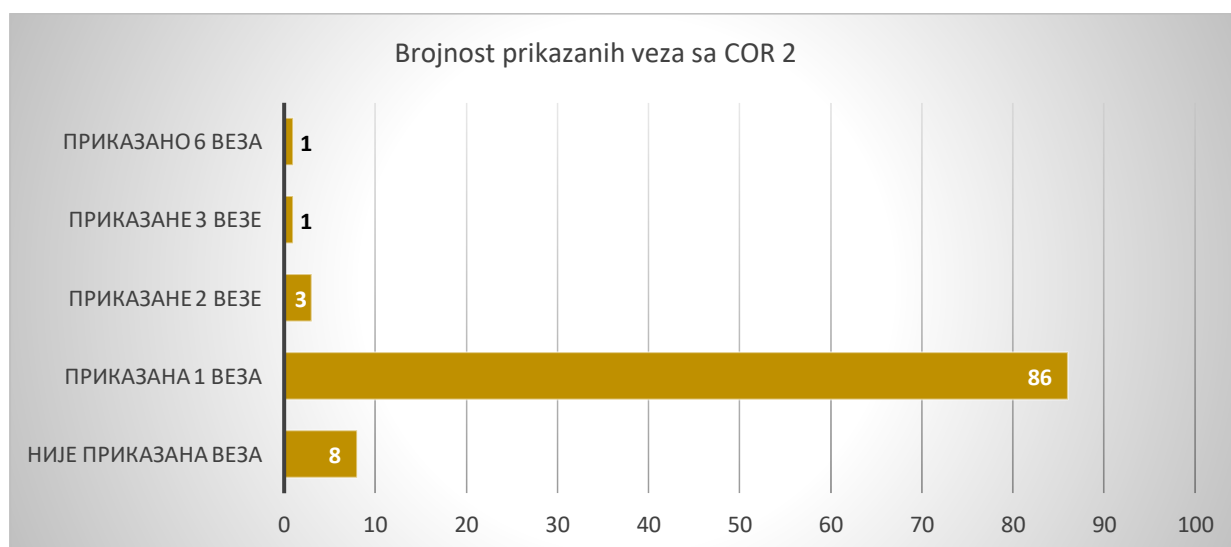
SVET BEZ GLADI

Cilj 2. Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu

Sa COR 2 je ukupno prikazana 101 veza. Ovaj COR se bavi temama kao što su neuhranjenost, zaostajanje u rastu i razvoju, poljoprivrednu produktivnost i održivost, genetska raznolikost semena, kultivisanih biljaka i uzgajanih i domaćih životinja, rashodima za poljoprivredu, funkcionisanje tržišta prehrambenih proizvoda i njihovih derivata.

U 8 planova razvoja nisu prikazane veze sa ovim COR. To su planovi razvoja Beograda, Zrenjanina, Kanjiže, Knjaževca, Paraćina, Svrlijiga, Sokobanje i Topole. U preostalih 91 planova razvoja raspored je ujednačen i u najvećem broju slučajeva je uspostavljena jedna do dve veze.

Grafikon 20: Broj planova razvoja po brojnosti prikazanih veza sa COR 2

Prema Godišnjem Izveštaju RZS za 2024. godinu, Srbija se udaljava od ostvarenja cilja kada je reč o umerenoj ili teškoj nesigurnosti hrane kod stanovništva, prema Skali iskustva sa nesigurnošću hrane (FIES). Nešto blaži, ali i dalje veoma nepovoljan nalaz je i u Izveštaju o održivom razvoju²⁸, gde je stanje u ovoj oblasti označeno sa „značajnim izazovima“ i stagnirajućim trendom u napretku ka ostvarenju cilja.

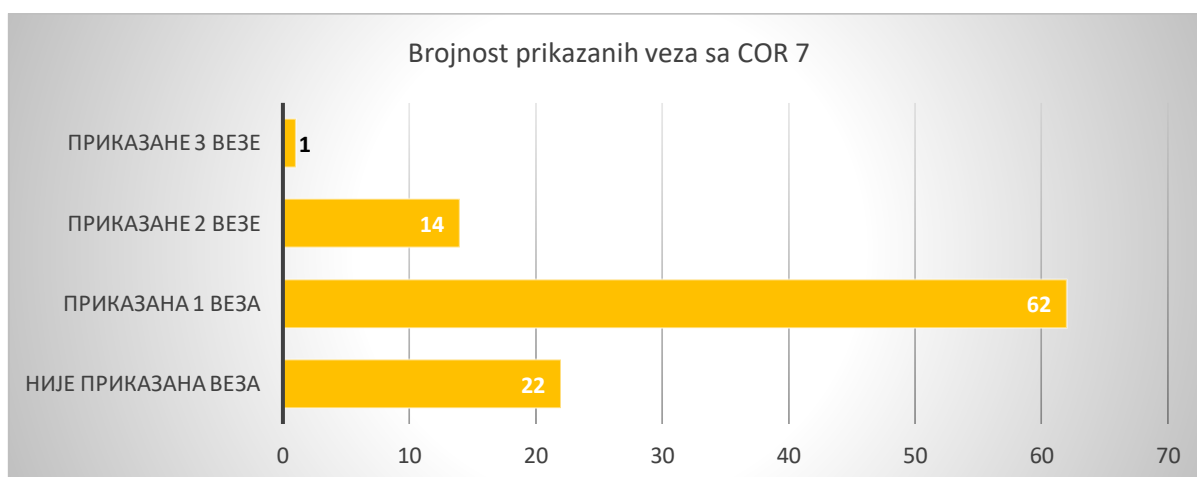
DOSTUPNA I OBNOVLJIVA ENERGIJA

COR 7. Osigurati pristup dostupnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve

Sa ovim COR je ukupno uspostavljeno 93 veze; međutim u čak 22 plana razvoja od 99 koji imaju reference sa COR, energetika kao tema nije prepoznata, dok je u ostalim uspostavljena jedna do dve veze maksimalno, sa izuzetkom opštine Brus sa 3 uspostavljene veze.

Ovaj COR je usko tematski usmeren na pristup električnoj energiji, čista goriva i tehnologije, energiju iz obnovljivih izvora, energetska intenzitet i ulaganja u energetska efikasnost, pa je uspostavljanje veza uglavnom jasno i jednoznačno. Ipak, može doći do male zabune kod uspostavljanja veza, naročito kada se to u idealnom slučaju radi i preko pokazatelja, jer RZS koristi isti pokazatelj za 7.b.1²⁹ i 12.a.1³⁰ Instalirani kapaciteti za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora u zemljama u razvoju i razvijenim zemljama [vati po glavi stanovnika]. U ovakvim slučajevima treba uporediti sa COR pokazateljom i potcijem za koji je vezan, što je u ovom slučaju upravo ovaj COR.

Grafikon 21: Broj planova razvoja po brojnosti prikazanih veza sa COR 7

²⁸ <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2025/sustainable-development-report-2025.pdf>

²⁹ 7.b.1 Ulaganja u energetska efikasnost kao udeo u BDP-u i iznos stranih direktnih investicija i finansijskih transfera za infrastrukturu i tehnologiju za usluge održivog razvoja

³⁰ 12.a.1 Iznosi podrške zemljama u razvoju za istraživanje i razvoj za održivu potrošnju i proizvodnju i tehnologije usklađene sa zaštitom životne sredine

U Godišnjem Izveštaju RZS, od 5 pokazatelja kojima se meri ostvarenje ciljeva, napredak ka cilju se odnosi na udeo obnovljive energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, energetska intenzitet i ulaganja u energetska efikasnost. U Izveštaju o održivom razvoju, napredak je zabeležen za sva četiri pokazatelja, a sveukupna ocena za COR 7 je da je Srbija na putu da ostvari ovaj cilj.

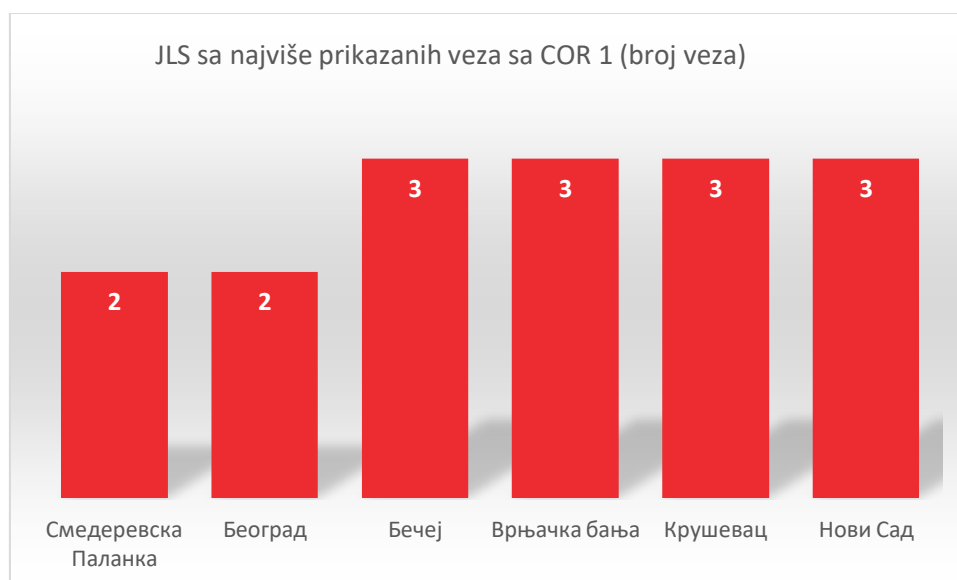
SVET BEZ SIROMAŠTVA

COR 1. Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima

Ovaj COR prepoznat je u većini planova razvoja, odnosno u 82 od 99. Ukupno je uspostavljeno 94 veza, ali je ovo jedan od COR u kojem, zbog obima i raznovrsnosti tema, dolazi do preklapanja sa drugim COR, prevashodno sa COR 11 i 13.

Kroz ovaj COR se meri stanovništvo koje živi ispod međunarodne i nacionalne linije siromaštva, pokrivenost sistemima socijalne zaštite, ljudske i materijalne žrtve katastrofa (preklapanje sa COR 11 i 13), finansiranje programa smanjenja siromaštva i rashodi za osnovne usluge (obrazovanje, zdravstvo i socijalna zaštita). Takođe su moguća preklapanja sa COR 6, kada je reč o stanovništvu koje živi u domaćinstvima sa pristupom osnovnim uslugama.

Grafikon 22: JLS sa najviše prikazanih veza sa COR 1

Sem navedenih JLS na grafikonu, i ako se izuzmu 16 planova razvoja bez veza sa ovim COR, u svim ostalim planovima razvoja je uspostavljena po jedna veza.

Od devet pokazatelja kojima RZS meri pomak ka ostvarenju ovog cilja, za pet pokazatelja podaci nisu bili dostupni, dok je kod tri uočen napredak ka ostvarenju cilja. Radi se o prevazilaženju bilo kog oblika siromaštva, prema nacionalnim definicijama. Zabrinjavajuće je međutim što udeo ukupnih državnih

rashoda za osnovne usluge (obrazovanje, zdravstvo i socijalna zaštita) opada i u tom segmentu je primetno udaljavanje od cilja.

Prema Izveštaju o održivom razvoju, Srbija je postigla ovaj COR.

MIR, PRAVDA I SNAŽNE INSTITUCIJE

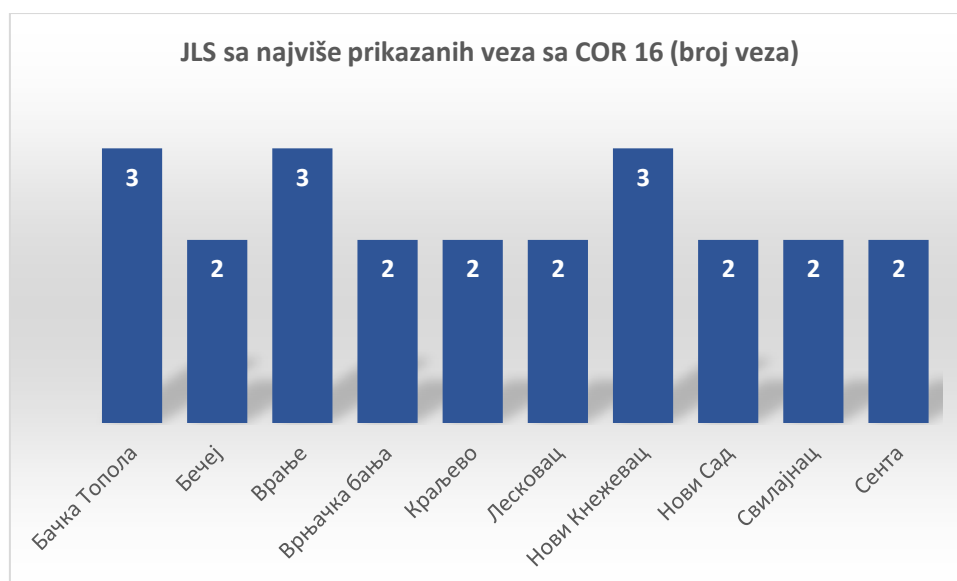
Cilj 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve, i izgraditi delotvorne, odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima

Sa ovim COR je ukupno uspostavljeno 67 veza. Ovaj COR pokriva čitav set podtema od svih oblika nasilja i konflikata, uključujući i trgovinu ljudima i torturu nad decom, preko vladavine prava, nezakonitih tokova novca i oružja, korupcije do odgovornih institucija, participativnog donošenja odluka, javnog pristupa informacijama i zaštite osnovnih sloboda, kao i nezavisnih institucija za zaštitu ljudskih prava u skladu sa Pariskim načelima. To je razlog što dolazi do preklapanja podtema i pokazatelja sa drugim COR. Primer identičnih pokazatelja 10.3.1 i 16.b.1 *Udeo stanovništva koje je izjavilo da je tokom prethodnih 12 meseci imalo osećaj da je diskriminisano ili uznemiravano po nekom osnovu diskriminacije koja je zabranjena prema međunarodnom pravu ljudskih prava* ili 16.1.3 *Udeo stanovništva koje je tokom prethodnih 12 meseci bilo izloženo (a) fizičkom nasilju, (b) psihološkom nasilju i (c) seksualnom nasilju* i 11.7.2 *Udeo osoba koje su žrtve fizičkog ili seksualnog uznemiravanja, prema polu, starosti, invaliditetu, i mestu dešavanja*. I u ovom slučaju, kao i kod sličnih prethodnih dilema preporuka je da se veza uspostavi sa COR koji se suštinski bavi datom temom. Kod potciljeva i odgovarajućih pokazatelja 10.3.1 i 16.b.1, radi se o diskriminaciji koja je u srži COR 10, pa je stoga ta veza neposredna. U slučaju potciljeva i pokazatelja 16.1.3 i 11.7.2, pošto se jednoznačno radi o bezbednosti, direktna veza je sa COR 16.

Treba naglasiti da su sve JLS koje su kao četvrti razvojni pravac definisale „dobru upravu/kvalitet usluga“ uspostavile vezu sa ovim COR, odnosno sa potciljem 16.6 *Razviti delotvorne, odgovorne i transparentne institucije na svim nivoima*.

Grafikon 23: JLS sa najviše prikazanih veza sa COR 16

Ukoliko se uzme u obzir teritorijalni princip uočljivo je da je 5 od 10 planova razvoja koji su adresirali ovaj COR u Autonomnoj pokrajini Vojvodini.

Od 13 pokazatelja koje RZS prati za ovaj COR, za čak 9 nisu raspoloživi podaci za sagledavanje trenda. Napredak ka cilju ostvaren je u smanjenju slučajeva ubistava i žrtava trgovine ljudima, dok je udaljevanje od cilja zapaženo kod neosuđenih pritvorenika kao udela sveukupne zatvorske populacije.

U Izveštaju o održivom razvoju Republika Srbija je u pogledu COR 16 ocenjena sa najnižom pozicija za status, a i napredak ka ispunjenju COR je stagnantan.

ŽIVOT NA ZEMLJI

COR 15. Zaštititi, obnovljati i promovisati održivo korišćenje kopnenih ekosistema, održivo upravljati šumama, boriti se protiv dezertifikacije, zaustaviti i preokrenuti proces degradacije zemljišta i zaustaviti gubitak biodiverziteta

Sa COR 15 je ukupno uspostavljeno 62 veze. Međutim, od 99 planova razvoja u čak 62 nisu uspostavljene veze sa ovim COR, što svedoči o tome da zaštita prirode nije prioritet kod većine JLS. Ovaj COR se bavi temama koje se odnose na biodiverzitet. To su pošumljenost i upravljanje šumama, zaštićena područja, degradirana zemljišta, indeks crvene liste, prevencija ili kontrola invazivnih stranih vrsta, kao i krivolov i trgovina zaštićenim vrstama.

Grafikon 24: JLS sa najviše prikazanih veza sa COR 15

Od 8 pokazatelja kojima RZS prati ovaj COR, za čak 4 ne može da se utvrdi trend, dok je napredak ka cilju konstatovan kod zaštićenih područja i održivog upravljanja šumama. Trendovsko udaljavanje od cilja uočeno je kod 15.a.1 *Zvanična razvojna pomoć i javni rashodi za očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta i ekosistema*.

U Izveštaju o održivom razvoju, pored gore navedenog COR 16, samo još COR 15 je ocenjen najlošijom ocenom za status, sa takođe stagnatnim napredkom u ispunjenju.

AKCIJA ZA KLIMU

COR 13. Preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promena i njihovih posledica

Veza sa ovim COR prepoznata je u 39 od 99 planova razvoja JLS i gradova, dok je ukupno uspostavljeno 48 veza.

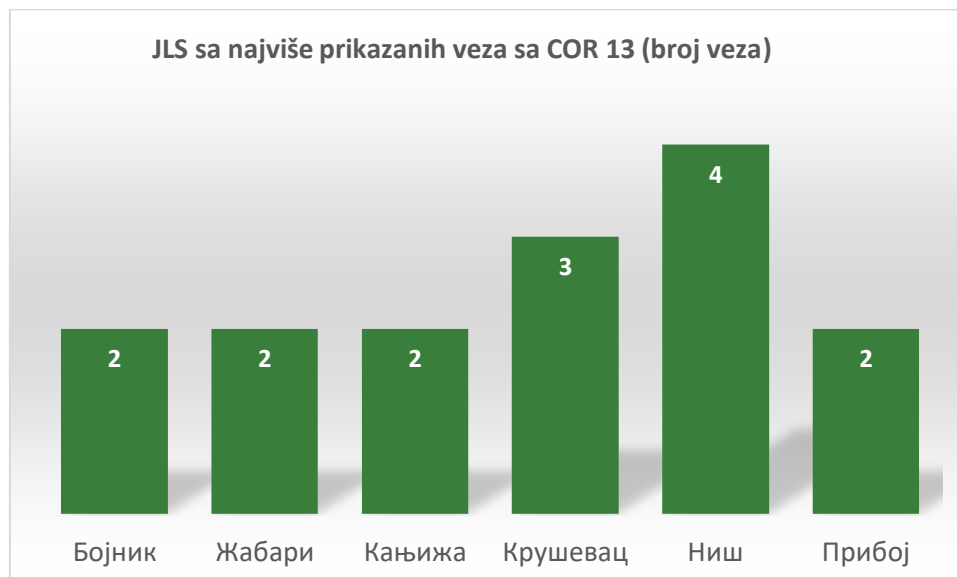
Tematski ovaj cilj pokriva smanjenje rizika od katastrofa, od edukacije do usvajanja i operacionalizacije planova za smanjenje rizika od katastrofa, ali i emisije gasova sa efektom staklene bašte. Preklapanja sa drugim COR su značajna, naročito sa COR 11 i COR 1, čiji se potciljevi mere istovetnim COR pokazateljima³¹, a naročito relevantno za JLS i gde su pokazatelji: 1.5.4, 11.b.2 i 13.1.3 13.1.3 *Udeo lokalnih samouprava koje usvajaju i sprovode strategije za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou u skladu sa nacionalnim strategijama smanjenja rizika od katastrofa*. Mnoge opštine i gradovi

³¹ 1.5.1, 11.5.1 и 13.1.1: Smrtni slučajevi, nestala lica i lica direktno pogođena katastrofama na 100.000 stanovnika, kao i 13.1.2, 1.5.3 и 11.6.1: Ocena usvajanja i primene nacionalne strategije smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa Sendai okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030. godine

su se pre opredelili za uspostavljanje veza sa COR 11 i COR 1, a zapostavile su da to učine sa COR 13, pa je i to, pored manjeg fokusa na ovoj temi u načelu, razlog za tako mali broj prikazanih veza.

U ovakvim slučajevima, kada se radi o identičnim COR pokazateljima treba uspostaviti vezu sa svim odgovarajućim potciljevima održivog razvoja.

Grafikon 25: JLS sa najviše prikazanih veza sa COR 13

RZS prati ovaj cilj kroz 4 pokazatelja, ali za čak tri nema dovoljno podataka da bi se uspostavio trend.

U Izveštaju o održivom razvoju kod COR 13 je primetno je udaljavanje od ispunjenja ciljeva.

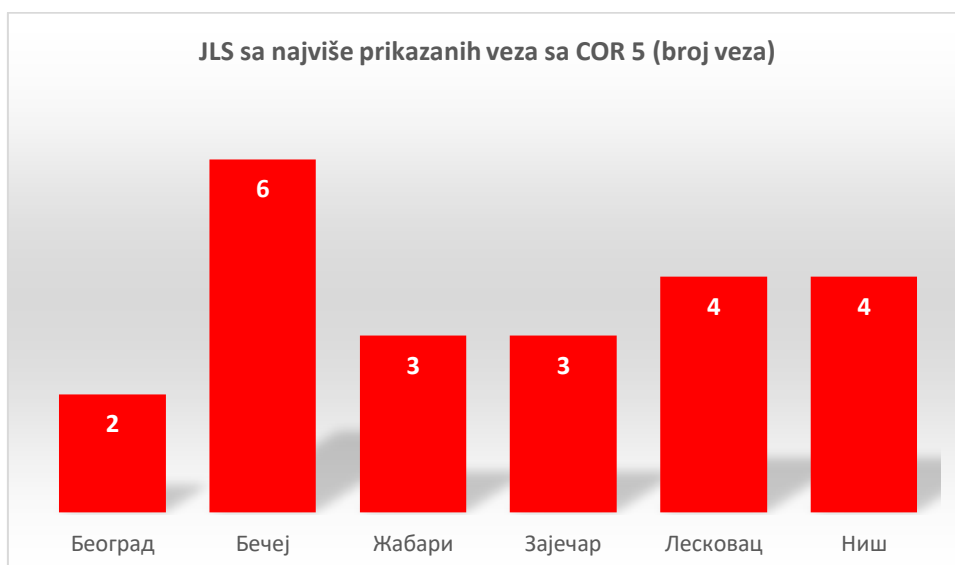
RODNA RAVNOPRAVNOST

COR 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice

Sa ovim COR je ukupno uspostavljena 41 veza. Ipak od 99 planova razvoja sa uspostavljenim vezama, samo u 24 je prepoznata ova tema, iako je ona horizontalnog karaktera, odnosno reflektuje se u mnogim drugim oblastima koje COR pokrivaju. Bavi se diskriminacijom i svim oblicima nasilja nad ženama i devojčicama, prepoznavanje i vrednovanje neplaćenog rada, brige i staranja u domaćinstvu, učešću žena u političkom i poslovnom životu (rukovodeća mesta), samostalno odlučivanje o reprodukciji, jednaka prava na vlasništvo, posedovanje mobilnog telefona i rodno zasnovano budžetiranje.

Moguća su neposredna preklapanja sa COR 16, naročito kada se uporede pokazatelji koji mere veoma slične ili iste pojave. To su 5.2.1³² i 5.2.2³³ i 16.1.3³⁴.

Grafikon 26: JLS sa najviše prikazanih veza sa COR 5

Na grafikonu iznad se vidi da gradovi, a naročito na jugu Srbije, odnose prevagu kada je reč o poklapanju pažnje rodnoj ravnopravnosti. Ostale opštine i gradovi su maksimalno uspostavile jednu vezu sa ovim COR.

Od 12 pokazatelja koja RZS meri, za čak 7 podaci ne omogućavaju naznaku trenda, dok je napredak ka cilju konstatovan kod udela žena na rukovodećim položajima i udelu osoba koje poseduju mobilni telefon. Potciljevi koji se odnose na postojanje zakona i propisa koji garantuju pun i jednak pristup ženama i muškarcima starosti 15 i više godina, brizi za seksualno i reproduktivno zdravlje, informacijama i edukaciji i posedovanje sistema za praćenje i raspoređivanje javnih rashoda za rodnu ravnopravnost, smatraju se ispunjenim.

U Izveštaju o održivom razvoju, Srbija se rangira kao država sa značajnim izazovima po pitanju ovog COR, ali je uočen umeren napredak ka ostvarenju cilja.

SMANJENJE NEJEDNAKOSTI

COR 10. Smanjiti nejednakost unutar i između država

³² Удео жена и девојчица старости 15 и више година које су или које су биле у партнерским везама изложене физичком, сексуалном, или психолошком насиљу од стране садашњег или бившег партнера током протеклих 12 месеци, према врсти насиља и старости

³³ Удео жена и девојчица старости 15 и више година које су биле изложене сексуалном насиљу од стране особа које нису биле њихов интимни партнер током протеклих 12 месеци, према старости и месту дешавања

³⁴ Удео становништва које је током претходних 12 месеци било изложено физичком, психолошком или сексуалном насиљу

Smanjenje nejednakosti kao tema prepoznato je u samo 25 planova razvoja opština i gradova sa ukupno 40 uspostavljenih veza.

I ovo je jedna od horizontalnih tema koja bi trebalo da je ugrađena u politike svih oblasti. Tematski obuhvata siromaštvo, diskriminaciju po bilo kom osnovu, fiskalnu politiku u oblasti zarada i socijalne zaštite, migracionu politiku i izbeglice.

Postoje izvesna preklapanja COR 10 sa COR 16 odnosno istog pokazatelja koji se koristi: *Udeo stanovništva koje je izjavilo da je tokom prethodnih 12 meseci imalo osećaj da je diskriminisano ili uznemiravano po nekom osnovu diskriminacije koja je zabranjena prema međunarodnom pravu ljudskih prava*. U slučaju smanjenja diskriminacije, moguće su veze sa oba COR, ali je veza sa COR 10 neposrednija.

Grafikon 27: JLS sa najviše prikazanih veza sa COR 10

RZS prati ovaj COR sa 10 pokazatelja, ali raspoloživi podaci ne omogućavaju sagledavanje trenda za čak 5 potciljeva. Napredak ka ostvarenju cilja uočen je kod smanjenja siromaštva i udela prihoda radne snage u BDP-u, koji se sastoji od zarada i transfera za socijalnu zaštitu.

U Izveštaju o održivom razvoju, za COR 10 je konstatovan napredak koji vodi ostvarenju ciljeva.

PARTNERSTVOM DO CILJEVA

COR 17. Ojačati sredstva primene i revitalizovati globalno partnerstvo za održivi razvoj

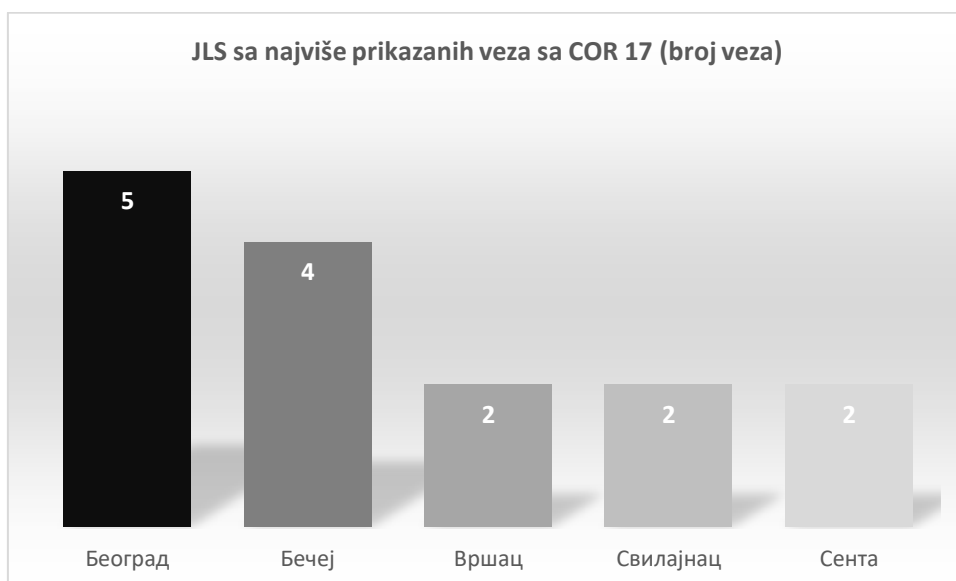
Sa ovim ciljem je ukupno uspostavljeno 24 veze, ali samo u 13 od 99 planova razvoja.

Teme koje pokriva su finansije (Ukupni državni prihodi kao udeo u BDP-u, prihodi od poreza, strane direktne investicije, zaduženost), korišćenje interneta, izvoz, carine, glavni makroekonomski pokazatelji, koherentnost politika za održivi razvoj i statistiku. Brojne opštine i gradovi ovaj set tema pripisuju nacionalnom nivou, stoga nisu uspostavljali veze sa ovim COR.

Međutim, Analitički servis JLS sadrži čak 64 pokazatelja koji su prilagođeni ili dopunski, a odnose se na COR 17. Obuhvataju sve vrste prihoda, rashoda i izdataka, finansijsku autonomiju opština, zaduženost, izvoz i suficit/deficit. Preporuka je da se, naročito kod COR sa kojima nisu uspostavljene veze, ili pak

veoma malo veza, provere pokazatelji koje prate RZS, kao i Analitički servis JLS, kako bi se lakše uočile odgovarajuće veze.

Grafikon 28: JLS sa najviše prikazanih veza sa COR 17

Od 5 opština i gradova koje su uspostavile dve ili više veza, čak 3 su na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine. Poseban slučaj za Bečeј³⁵ je opisan u uvodu ovog poglavlja.

Na portalu RZS³⁶, dostupno je 12 pokazatelja koji mere postignuća u oblastima koje ovaj cilj pokriva. Za čak 5 potciljeva je uočeno udaljavanje od cilja. Odnosi se na državne (lokalne) prihode kao udeo u BDP-u i prihode iz poreza, otplatu duga i glavne makroekonomske pokazatelje.

Prema Izveštaju o održivom razvoju izazovi u pogledu ovog COR ostaju, ali je očit umeren napredak.

³⁵ Opština Bečeј je ukupno uspostavila najviše veza sa COR, prikazujući kako neposredne, tako i posredne veze. Preporuke s tim u vezi date su u poglavlju: Preporuke za integraciju COR u planska dokumenta.

³⁶ <https://sdg.indikatori.rs/sr-cyrl/area?17>

PREPORUKE ZA INTEGRACIJU COR U PLANSKA DOKUMENTA

Preporuka za odabir tipa veze

Preporuka je da se pri izradi novih dokumenata razvojnog planiranja i dokumenata javnih politika, ili njihovoj reviziji, koristi Model 3 i shodna primena usvojene klasifikacije pokazatelja za uspostavljanje i prikaz veza sa COR, jer se neposredno dovode u korelaciju odabrani pokazatelji i jednoobrazno koristi podela na identične, prilagođene i dopunske³⁷.

Razlozi su sledeći:

- pokazatelji prioriternih ciljeva, po pravilu, odgovaraju pokazateljima ishoda, odnosno pokazateljima potciljeva održivog razvoja, pa je i korelacija odgovarajuća;
- usklađivanje sa COR pokazateljima koji pokrivaju sve relevantne potciljeve održivog razvoja, ili na dokazima zasnovane dopune koje bolje prikazuju nacionalni i lokalni kontekst u okviru date teme, je presudno za praćenje i merenje učinka u odnosu na ostvarenje COR.

Tabela koju treba koristiti sa odgovarajućim primerom data je ispod:

Tabela 10: Model za uspostavljanje veza

Prioritetni cilj iz Plana razvoja JLS	Pokazatelj ishoda iz Plana razvoja JLS	Veza sa potciljem COR	Veza pokazatelja iz PR JLS sa COR pokazateljom za COR potcilj	Identičan/ Prilagođen/ Dopunski u odnosu na COR pokazatelj
Opština/Grad ... je privlačna i jedinstvena turistička destinacija i banjско lečilište koje se pozicionira kao najposećenija banja u regionu	Prihod po osnovu naplaćene boravišne takse	8.9. Do 2030. razviti i sprovesti javne politike koje promovišu održivi turizam koji otvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode 12.b Razvijati i primenjivati alate za praćenje uticaja održivog razvoja na održivi turizam koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode	8.9.1. Udeo prihoda od turizma u BDP-u	Prilagođen
	Broj turista			Dopunski
	Učešće stranih turista		8.9.2. Broj radnih mesta u oblasti turizma u odnosu na ukupan broj radnih mesta (razvrstano po polu)	Dopunski
	Ukupan broj noćenja		12.b.1 Broj strategija održivog turizma ili politika i sprovedenih akcionih planova sa dogovorenim alatima za praćenje i evaluaciju	Dopunski

³⁷ Definicije i primeri za klasifikaciju pokazatelja na identične, prilagođene i dopunske date su u Uvodu ove analize.

Već je ustanovljeno da su COR uzajamno povezani, pa su preklapanja sa drugim COR česta, naročito kada su u pitanju COR 11, COR 1 i COR 13, čiji se potciljevi mere istovetnim COR pokazateljima³⁸, a naročito relevantno za JLS je i pokazatelj: 1.5.4, 11.b.2 i 13.1.3 *Udeo lokalnih samouprava koje usvajaju i sprovode strategije za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou u skladu sa nacionalnim strategijama smanjenja rizika od katastrofa* koji je identičan za sva tri potcilja.

U ovakvim slučajevima, kada se radi o identičnim COR pokazateljima preporuka je da treba uspostaviti vezu sa svim odgovarajućim potciljevima održivog razvoja.

Međutim, treba izbegavati posredne veze³⁹. Pošto je indirektan doprinos veoma teško meriti, a uzajamne veze i međuzavisnost ostvarenja potciljeva neiscrpne, preporuka je da se veze u dokumentima razvojnog planiranja uspostavljaju kada se kroz mere neposredno doprinosi ostvarenju određenog potcilja, i može se meriti pokazateljem koji je u korelaciji sa COR pokazateljom.

Preporuke za odabir i klasifikaciju pokazatelja

Ključna preporuka pri odabiru pokazatelja je da se vodi računa o odgovarajućem hijerarhijskom nivou. U većem broju slučajeva prioritetni ciljevi⁴⁰ u planovima razvoja se mere pokazateljima ishoda, a oni uglavnom odgovaraju COR pokazateljima. Pokazatelji za nivo ishoda ukazuju na promenu stanja ili ponašanja koja je ostvarena, a ne na faktički rezultat koji je postignut. Međutim, u brojnim planovima razvoja se za nivo ishoda često koriste i pokazatelji rezultata. Na primer, broj izgrađenih objekata bilo kakvog tipa (sportski tereni, predškolske/školske ustanove i sl.) ne govori ništa konkretno o tome šta se tom izgradnjom zapravo nameravalo, kao što je veći obuhvat dece PVO, ili veći broj rekreativaca. Slično je i sa pokazateljem *Broj rekonstruisanih objekata u cilju energetske efikasnosti*, koji je u ovom, ili sličnom obliku, korišćen u planovima razvoja JLS i PR APV, ali ni oni ne odslikavaju cilj koji se želi postići, a to je smanjenje potrošnje energije u objektima u kojima su primenjene mere energetske efikasnosti i posledično smanjenje CO₂ emisija. Kako bi se razlikovao nivo rezultata od nivoa ishoda treba postaviti pitanje zašto se nešto radi, a ne šta se radi.

U Analitičkom servisu JLS⁴¹ već su ugrađene korelacione veze sa COR pokazateljima, gde god je to bilo moguće. Preporuka je da se pri reviziji, ili pripremi novih dokumenata kako razvojnog planiranja, tako i dokumenata javnih politika na lokalnom nivou, koriste kako raspoloživi pokazatelji RZS na Portalu COR, tako i pokazatelji obuhvaćeni Analitičkim servisom JLS (pored identičnih pokazatelja, mapirani su i prilagođeni i dopunski pokazatelji).

Imajući u vidu da se pokazatelji u Analitičkom servisu JLS odnose na lokalni nivo, a brojne formulacije COR pokazatelja na nacionalni, neophodne su posebne napomene, kako bi se jednoobrazno tumačila usklađenost pokazatelja.

Naime, kad god je moguće i prikladno, formulacija „državno/nacionalno“ menja se sa „lokalno“, ali takav tip izmene ne utiče na stepen usklađenosti, odnosno, i uz takvu promenu pokazatelj treba identifikovati kao identičan ukoliko se sve ostalo podudara. Takođe, ukoliko su potrebne jednostavne

³⁸ 1.5.1, 11.5.1 i 13.1.1: Smrtni slučajevi, nestala lica i lica direktno pogođena katastrofama na 100.000 stanovnika, kao i 13.1.2, 1.5.3 i 11.6.1: Ocena usvajanja i primene nacionalne strategije smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa Sendai okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030. godine

³⁹ Npr: Mere koje se odnose na izgradnju biciklističkih staza, sportske i ostale javne infrastrukture ne treba povezivati sa COR 3 (dobro zdravlje), iako se odnose podršku zdravih životnih uslova.

⁴⁰ U dokumentima javnih politika, u zavisnosti od tipa dokumenta, to može da odgovara opštim ili posebnim ciljevima.

⁴¹ <https://jls3.rs.jp.gov.rs/vox/Napomene>

matematičke radnje koje omogućavaju uspostavljanje relacionog odnosa (konverzija apsolutnih brojeva u procenat), kao informativnijeg za uporedne analize i koji se podudara sa COR pokazateljom, takvi pokazatelji mogu se smatrati identičnim.

Tabela 11: Primeri za nacionalne pokazatelje koji se mogu primenjivati i na lokalnom nivou

Oblast iz Analitičkog servisa JLS	Pokazatelj iz Analitičkog servisa JLS	COR pokazatelj	Tip podudarnosti
02. Finansijski pokazatelji JLS	01. Ukupni prihodi	17.1.1 Ukupni državni prihodi kao udeo u BDP-u, prema izvorima	prilagođen
04.a Socijalna zaštita u nadležnosti JLS	07. Rashodi iz budžeta JLS za usluge socijalne zaštite, kao % ukupnih rashoda za usluge socijalne zaštite	1.a.2 Udeo ukupnih državnih rashoda za osnovne usluge (obrazovanje, zdravstvo i socijalna zaštita)	identičan
02. Finansijski pokazatelji JLS	09. Prihodi od poreza	17.1.2 Udeo nacionalnog budžeta koji se finansira iz domaćih poreza	prilagođen

Primeri za konverziju pokazatelja u informativniji oblik:

- Broj nezaposlenih građana u opštini → Stopa nezaposlenosti, prema polu, starosti i invaliditetu (8.5.2)
- Ukupan broj m² javnih zelenih površina na kojima se uređuje i održava zelenilo → Prosečan udeo otvorenih javnih površina u izgrađenim površinama prostorima (11.7.1)
- Teritorija pod šumom u ha/km² → Površina pod šumama kao udeo u ukupnoj kopnenoj površini (15.1.1)
- Broj domaćinstava priključenih na vodovodnu mrežu → Udeo stanovništva koje koristi pijaću vodu iz sistema kojima se bezbedno upravlja (6.1.1)

Preporuke u pogledu vertikalnog usklađivanja

Preporuke u pogledu usklađivanja planova razvoja gradova i opština na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine sa Planom razvoja APV (PR APV) prikazane su ovde imajući u vidu izradu Plana razvoja Republike Srbije, jer mogu da posluže za izbegavanje dilema u pogledu uspostavljanja veza sa COR.

Na primer, kada je reč o održivom upravljanju vodama na teritoriji AP Vojvodine, u PR APV je prevagnuo princip institucionalne nadležnosti (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede), pa je ova tema tretirana u okviru održivog razvoja poljoprivrede, dok je kod planova razvoja opština i gradova, neposredna veza uspostavljena sa unapređenjem komunalnih delatnosti i zaštitom životne sredine, gde zapravo i pripada. Takvih nedoslednosti i preklapanja mera u PR APV, kao i dilema šta pripada kom cilju ili meri, svakako treba izbeći u Planu razvoja Republike Srbije. Jasna tematska pripadnost određenim oblastima treba da odnese prevagu u odnosu na institucionalne nadležnosti za date oblasti, a COR ciljevi nude dobru osnovu za dalje grupisanje i prioritizaciju ciljeva u planskim dokumentima.

Pošto po Zakonu o planskom sistemu Republike Srbije sva planska dokumenta treba da budu usklađena sa planom razvoja države, za očekivati je da će i Plan razvoja AP Vojvodine pretrpeti reviziju. Stoga JLS na teritoriji APV pri reviziji ili izradi novog plana razvoja treba da prate sopstvenu logiku i svrstaju odgovarajuću temu pod onaj cilj gde su planirali mere ili aktivnosti koje doprinose njegovom ostvarenju. Najvažnije je da je su odgovarajuće teme prepoznate i da se prepoznaje logika intervencije (Cilj→Mera→Aktivnosti) u samom planu razvoja.

Preporuke u pogledu prikaza veza

Ukoliko se primenjuje preporučeni tip veze koji podrazumeva i korelacionu vezu sa COR pokazateljom, grafički prikaz sa uočljivim simbolima⁴² koji se odnosi na ciljeve i/ili potciljeve održivog razvoja doprineće boljoj vidljivosti ostvarenja po pitanju tema održivog razvoja, ali i boljoj vidljivosti i značaju odabranih pokazatelja. Prema Uredbi o metodologiji izrade dokumenata javnih politika⁴³, prilikom utvrđivanja pokazatelja učinka određuje se:

- 1) početna vrednost, koja je vrednost pokazatelja u godini koja prethodi početku izrade ili donošenja dokumenta javne politike, odnosno u godini za koju postoje relevantni podaci;
- 2) ciljana vrednost, koja je projektovana vrednost pokazatelja;
- 3) izvor provere, koji podrazumeva da se podaci prikupljaju iz različitih relevantnih i pouzdanih izvora, kao što su: baza podataka odgovornog proizvođača zvanične statistike i druga baza podataka, evidencija, izveštaj, istraživanje, studija ili drugi dokument koji sadrži podatke o vrednosti pokazatelja učinka.

Sa ovim podacima, vezanim za vizuelne simbole, svi planski dokumenti postali bi znatno čitljiviji i transparentniji za zainteresovane strane i širu javnost, jer bi se uz odgovarajući grafički simbol našle i sve relevantne informacije koje omogućavaju praćenje stanja i ostvarenje planiranog učinka.

⁴² <https://www.un.org/sustainabledevelopment/news/communications-material/>

⁴³ " Službeni glasnik RS", broj 20 od 7. marta 2025, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2025/20/5/reg>